

HAKİMİN VASIFLARI

Prof. Dr. Recep AKCAN*

I. GİRİŞ

Hakimlik mesleği, dünya çapında ayrı bir değere haizdir. Belki ilerde, kainat düzeyinde bir etkinliği olacaktır. Bu ve diğer sebeplerle, bir insan olarak “iyi bir hukukçu” veya “iyi bir hakim”¹ nasıl olmalıdır? Sorusunun ilmi bir şekilde tespit edilmesi gerekmektedir. Bu yapılar, ön yargılardan arınma ve tarafsız bir gözlemci olarak cevaplar aramak ve çözümler üretmek en doğrusu olacaktır.

Hakim, sadece hukuk hakimlerini değil; özel ve genel mahkemelerdeki, idari, askeri, ceza mahkemeleri gibi tüm yargı çeşitlerindeki, ilk derece ve yüksek mahkemelerdeki hakimleri içermektedir. Tüm yargı çeşitlerinde fiili ve idari olarak görev yapan tüm hakimler, incelemenin muhtevasına dahildir.

Ülkemizde sayısı yüzbinler ve dünyada milyonlar üzerinde olan hukukçularda; özellikle hakimlerde olması gereken vasıfları², yabancı hukuk; milletlerarası metinler; Hukukumuz; kutsal kitaplar; hakim, avukat, savcı gibi hukukçuların ve diğer insanların görüşleri ışığında tespit etmek gerekir³.

Bu incelemedeki amaç, ideal bir hakimin vasıflarını mevcut bilgiler çerçevesinde ortaya koymaktır.

1.KUTSAL KİTAPLAR

Kutsal kitapları⁴, Kur-an’ı Kerim, İncil, Tevrat gibi Allah tarafından gönderildiğine inanılan yazılı eserler olarak anlamak mümkündür. Bu kutsal

* Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra-İflas Hukuku Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi.

¹ İdeal bir hukukçu, ideal bir hakim.

² Nitelikleri, özellikleri, hususiyetleri, evsafı.

³ Bu tespitlere, Akcan R., Hakimin Vasıfları, Ankara 2014 tarihli eserin yanında; diğer bazı eser ve araştırmalardan da yararlanılarak ulaşılmaya çalışılacaktır.

⁴ Hukukla ilgili bilgileri; Kur’an, İncil, Tevrat gibi bazı kutsal sayılan ve bugün milyarlarca insanın okuduğu ve kendine örnek aldığı kitaplarda da görmek mümkündür. Bunlardaki hükümlerden hareketle, iyi bir insanla ve özellikle hukukla ilgili ifadeler çerçevesinde; iyi bir hakimin nasıl olması hususuna cevap aramak yanlış olmayacaktır. Hakimin vasıflarının tespiti için, ulaşılabilecek tüm bilgilere başvurmak doğru bir yol gözükmemektedir. Bu nedenle, mevcut milli ve milletlerarası hukuki

kitaplar yanında, bu kitaplarla ilgili olarak farklı konularda ve özellikle hukukla ilgili olarak yazılmış eserler de mevcuttur.

İslam Hukukuyla ilgili eserlerde, öneminden ötürü hakimin vasıfları üzerinde ayrıntılı durulduğu görülmektedir. Buna göre: *Hakim: Bilgili, genel kültür sahibi, iyi karakter sahibi, dini ve ahlaki kurallara göre yaşayan⁵, doğru, güvenilir, iffetli (namuslu, edepli, haya sahibi), anlayışlı, sağlam iradeli, taraflar arasında eşit davranan, dürüst, ahlaklı, merhametli, akıl sahibi, reşit ve mümeyyiz, vicdan sahibi, olgun, şahsiyet sahibi, adaletli, tecrübe sahibi, göz, dil, kulak gibi duyu organları sağlam ve sağlıklı, hukuk tekniği ve manevi yönleri gelişmiş olmalıdır⁶.*

Kuran-ı Kerim'de⁷; insanlarda ve hakimlerde olması gereken iyi vasıflara dair bazı hükümler mevcuttur⁸:

Adalet karşısında⁹, müslüman veya müslüman olmayanlar tam bir eşitlik içindedir. Kur'anı-Kerim'de, farklı bir çok yerde adaletin sağlanması

metinlerden ve kutsal kitaplardan yararlanarak hakimin vasıfları belirlenmelidir. Buralardaki bilgiler birbirini tamamlamakta ve bir bütün oluşturmaktadır.

⁵ Hakimlik görevinin yapacak kimsede, vicdan yanında: 1.İslamın, bu dünyadaki yaşama hususunda koyduğu emir ve yasaklara tamamıyla uymanın. 2.Hukuk mevzuatını öğreten ilimde derin bilgi sahibi olmanın arandığı hakkında bkz. **Paşa S.**, İslam Hukuku (1892 tarihli Fransızca aslından Türkçeye çeviren: Baha Arıkan), Ankara 1955 s.220-221.

⁶ **Atar F.**, İslam Adliye Teşkilatı, Ankara 1979 s. 93 vd; Bayındır A., İslam Muhakeme Hukuku, İstanbul 1986 s. 82 vd; **Fendoğlu H. T.**, İslam ve Osmanlı Anayasa Hukukunda, Yargı Bağımsızlığı, İstanbul 1996 s. 228 vd. Hakimde aranan vasıflar ve diğer hususlarda bkz: İslam Hukukundaki mahkeme teşkilatı, hakimler ve ilgili diğer konular için ayrıca bkz: **Üçok Ç./Mumcu A.**, Türk Hukuk Tarihi, Ankara 1982 s. 75 vd; **Cin H./Akgündüz A.**, Türk Hukuk Tarihi, Konya 1989; **Cin H./Akyılmaz G.**, Türk Hukuk Tarihi, Konya 2008; **Armağan S.**, İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler, Ankara 1987; **Kaytancı A.**, Kur'an'da Hukuki Hükümler, Niğde (tarihsiz); **Keskinoğlu O.**, Fıkıh Tarihi ve İslam Hukuku, Ankara 1988.

⁷ Bkz. Kur'an-ı Kerim ile ilgili sure ve ayetler hakkında: **Elmalılı H.Y.**, Bilgisayar Hatlı, Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali, İstanbul 2002.

⁸ Kur'an-ı Kerim'de vicdan, adalet, ahlak, doğruluk, dürüstlük, nezaket (yumuşaklık, mülayim olma, incelik, saygı, nezih olma), tarafsızlık, bağımsızlık, insan haklarına saygı, bilgi, eşitlik ile ilgili olarak hakim ve insanlara hitap eden hükümler oldukça fazladır. Bu hükümlerin bir kısmı hakimlere, bazıları müslüman olanlara, bazıları ise tüm insanlara yöneliktir. Bir insanda ve bir insan olarak hakim de olması gereken vasıflar yer almaktadır. Hakim de, bir insan olarak bu hükümlere dahil olmaktadır. Hükümlerde, iyi bir insanın ve hakimin vasıfları anlatılmaktadır. Bizzat hakim isminin ve vasıflarının yer aldığı, hükümler çoktur. Maddi ve manevi yönden, iyi bir hakim karakteri çizilerek, hedef verilmektedir. Hükümlerde, iyi bir insanın ve hakimin vasıfları anlatılmaktadır. Maddi ve manevi yönden, iyi bir hakim karakteri çizilerek, hedef verilmektedir. Aksi halin zararları ve bununla ilgili sorumluluklar, mukayeseli olarak, ikna edici bir üslupla belirtilerek; hakimler ve diğer insanlar hep iyi ve güzel davranışlara teşvik edilmekte ve bunların mükafatları da örnekler şeklinde verilmektedir. Belirtilen bu hususlar ve adaletle ilgili ayetlerin bir kısmının Hz. Muhammed'e, bir kısmının müslüman hakimlere ve bazılarının diğer Peygamberlere yönelik olduğu hakkında bkz: **Berki Ş./Hamidi H.**, İslam Hususi Hukukunun Ana Prensipleri, Kur'an Hukuk, Ankara 1956 s.6 vd.

⁹ Kuran-ı Kerim'de adaletin geçtiği yerler oldukça fazladır. Örneğin: Bakara suresi, Sure 2, 143 ve 282. Ayetler; Al-i İmran Suresi, Sure 3, 18, 21, 113. Ayetler; Nisa Suresi, Sure 4, 3 ve 129. Ayetler;

kesin bir şekilde belirtilmiştir. Hakimlere hitap eden birden fazla ayetler vardır. Bu hükümlere göre: Hakim, hakkaniyet dahilinde adaletli olmalıdır. Hakim, hak ve nasfetle hükmetmelidir. Örneğin:

“Allah için gereğini yapan hakimler, adalet timsali şahitler olunuz ve sakın bir topluma olan kininiz sizi adaletsizliğe sürüklemesin. Adil olun, takvaya en yakın olanı odur”. “...Eğer karar verersen, aralarında adaletle karar ver. Çünkü, Allah, adil olanları sever”¹⁰.

“Allah size...insanlar arasında karar verdiğiniz zaman adaletle karar vermenizi emrediyor”¹¹. Nisa suresinde fakir, zengin insanlar arasındaki uyuşmazlıklarda, hakimlerin adaletli olmasından bahsedilmektedir¹².

“Hiç bu kişi, adaletle emreden ve doğru yolda giden kimseyle bir olur mu?”. “Haberiniz olsun ki Allah, size... adaleti emrediyor”¹³. “İnsanlar arasında hak ile hükmet ve keyfe tabi olma”¹⁴. “Biz, birimizin diğerinin hakkını ihlal ettiği davacıyız. Şimdi sen, aramızda hak ile hükmet ve aşırı gitme; bizi doğru yolun ortasına çıkar”¹⁵. “Aralarında hüküm, adil olarak imza edilmiştir; hiç birine haksızlık edilmez”¹⁶.

Maide Suresi, Sure 5, 44, 46-50 ve 95. Ayetler; Yunus Suresi, Sure 10, 4. Ayet; Mümtehine Suresi, Sure 60, 8. Ayet; Talak Suresi, Sure 65, 2. Ayet; Tin Suresi, Sure 95, 8. Ayet.

¹⁰ Maide Suresi, Sure 5, 8 ve 42. Ayetler. “Müşriklere olan kininizin şiddeti, sizi adaletten inhirafe sevketmesin. Dostunuza ve düşmanınıza adalet ediniz. Adalet takvaya en yakındır” (Maide 8: **Berki/Hamidi** s.8-9). “Ey Muhammed, bir meseleden dolayı muhakeme olmak için huzuruna gelirlerse aralarında hükmet. Mahkemelerini rüyet edersen, Allah’ın emrettiği adaletle aralarında hükmet. Allah, adaletle muttasıf olanları sever, korur ve şereflerini yükseltir” (Maide 42). “Filhakika şerefli hakim adaletle hükmeden, adaleti hiçbir mülahazaya kurban etmeyen ve kar ve istikametle mücehhez olan hakimdir. Hukukta faziletin diğer bir rüknü de ilim, bilgidir. Bilgisiz hakim, hüsnüniyetli olsa dahi adaleti, en kıymetli fazileti cehli ile katleder. Mücerret, dürüst ve vakur olmak adaletle hüküm için kafi değildir. Zira teknik hukuk bilgisinde adalet ve müsavat, halkın anladığı gibi değildir” (**Berki/Hamidi** s.7 dn.4, s.9 dn.7).

¹¹ Nisa Suresi, Sure 4, 58. Ayet. “İnsanlar arasında hükmettiğiniz zaman insaf ve seviye dahilinde iki tarafın hükmünüzden memnun olacak şekilde adalet ile hükmetmenizi Allah emreder...” (Nisa 58: **Berki/Hamidi** s.8).

¹² “Ey iman edenler! Hak üzere olup, adaleti yerine getirmeye uğraşan hakimler! Zengin olsun, fakir olsun, kendinizin, anne ve babanızın ve en yakınlarınızın aleyhine de olsa Allah için şahitlik yapınız. Çünkü, Allah ikisinden de daha yakındır. Onun için gerçekten dönüp de nefsin arzusuna uymayın. Eğer dilinizi eğip bükür veya çekinirseniz, şüphesiz ki Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır” (Nisa Suresi, Sure 4, 135. Ayet). “Ey müminler; adaleti daimi surette, olduğu gibi, hakkıyla icra ediniz. Zengini sevmek veya fakire merhamet etmek gibi şahsi meyl ve maksadlarınızın tesiriyle adaletten sapmayınız...” (Nisa 134-135: **Berki/Hamidi** s.8).

¹³ Nahl Suresi, Sure 16, 76 ve 90. Ayetler.

¹⁴ Sad Suresi, Sure 38, 26. Ayet.

¹⁵ Sad Suresi, Sure 38, 22. Ayet.

¹⁶ Yunus Suresi, Sure 10, 54. Ayet. “Biz ise kıyamet günü adaletli teraziler koyarız; hiçbir kimseye zerre kadar zulmedilmez” (Enbiya Suresi, Sure 21, 47. Ayet).

“Söz sahibi olduğunuz zaman, yakınınız da olsa hep adaleti gözetin”¹⁷.

“Eğer müminlerden iki grup çarpıştırlarsa hemen aralarını bulun, barıştırın...Eğer dönerlerse, yine adaletle aralarını düzeltin ve hep insafli olun. Çünkü, Allah adaletli davrananları sever”¹⁸.

“...Ne kötü hüküm veriyorlar”¹⁹. “Vah sizlere! Nasıl hükmediyorsunuz?”²⁰.

“De ki: Rabbim, adaleti ve insafı emretti”²¹. “Bunun üzerine vicdanlarına müracaat ettiler ve dediler ki: Doğrusu siz haksızsınız”²². “Vicdanları kesin olarak inandığı halde, sırf zulüm ve kibir yüzünden onları inkar ettiler”²³. “Şunu vicdanınıza hiç sordunuz mu?”²⁴.

“İnsanlar adaleti yerine getirsinler diye beraberlerinde kitap ve teraziyi indirdik”²⁵. “Tartıyı adaletle doğru tutun, tartıyı aksatmayın”²⁶.

“Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”²⁷. “İyi inceleyin, iyi dinleyin”²⁸. “Ona dair bir bilgileri de yok, sırf zanna uyuyorlar. Halbuki zan, gerçek namına hiçbir şey ifade etmez”²⁹.

¹⁷ En’am Suresi, Sure 6, 152. Ayet. “Bir şey hakkında hüküm veya şahadet ettiğiniz vakit tarafeynden biri akrabanız olsa dahi şer’i hükümleri icra ve adaleti iltizam etmek suretiyle adaletle hükmediniz.”(En’am 152: **Berki/Hamidi** s.9).

¹⁸ Hucurat Suresi, Sure 49, 9. Ayet. “Aralarını adaletle ıslah ediniz. Her işte adaleti iltizam ediniz. Çünkü Allah adilleri sever. Ebedi hayata götüren iman esasına müntesip müminler kardeşlerdir. İhtilafa düşen kardeşlerinizin arasını ıslah ediniz” (Hucurat Suresi, Sure 49, 9-10. Ayetler: **Berki/Hamidi** s.10). “Eğer arayış bulur ve haksızlıktan sakınırsanız, Şüphesiz Allah bağışlayıcıdır, acıyıcıdır” (Nisa Suresi, Sure 4, 129. Ayet).

¹⁹ En’am Suresi, Sure 6, 136. Ayet. Bkz. Kasas Suresi, Sure 29, 4. Ayet. “Ne kötü hükmediyorlar” (Casiye Suresi, Sure 45, 21. Ayet).

²⁰ Saffat Suresi, Sure 37, 154. Ayet. Bkz. Kalem Suresi, Sure 68, 36. Ayet.

²¹ A’raf Suresi, Sure 7, 29. Ayet. “Peygamber, Ey Rabbim, hak ile hükmet ve Rabbimiz, isnatlarınıza karşı yardım isteyip sığınılacak bir Rahman’dır dedi” (Enbiya Suresi, Sure 21, 112. Ayet).

²² Enbiya Suresi, Sure 21, 64. Ayet. Kur’an’ı Kerim’de temiz akıl, vicdan, iyi öz, temiz özellik, kalbin katılması gibi konularda onlarca ayet vardır. Örneğin: Temiz akıl ve vicdan sahipleri hakkında: İbrahim Suresi, Sure 14, 52. Ayet. Bkz. Akıllı ve vicdanı temiz olanlar hakkında: Ra’d Suresi, Sure 13, 19. Ayet. B Sad Suresi, Sure 38, 46. Ayet. Bkz. kalpleri katılmış kimseler hakkında: Hadid Suresi, Sure 57, 16. Ayet.

²³ Neml Suresi, Sure 27, 14. Ayet. “Bak, vicdanlarına karşı nasıl yalan söylediler” (En’am Suresi, Sure 6, 24. Ayet). “Vicdanlarına karşı kendi inkarlarına kendileri şahit oluyorken...” (Tevbe Suresi, Sure 9, 17. Ayet). “Vicdanları da kendilerini sıktı” (Tevbe Suresi, Sure 9, 118. Ayet). “Vicdanı yanında Allah’ı bulur” (Nur Suresi, Sure 24, 39. Ayet). “İnsanların vicdanlarını aydınlatacak basiretler olarak...” (Kasas Suresi, Sure 28, 43. Ayet).

²⁴ Ahkaf Suresi, Sure 46, 10. Ayet.

²⁵ Hadid Suresi (Sure 57), 25. Ayet.

²⁶ Rahman Suresi, Sure 55, 7-8-9. Ayetler.

“Temizlenen de, sırf kendisi için temizlenmiş olur”³⁰. “Doğrusu, temizlenen kurtulmuştur”³¹. “Sen güzellikle yüz çevir, yumuşak davran”³².

“Şüphesiz ki sen, en büyük bir ahlak üzerindesin”³³. “İyi iş yapan kendi lehine; kötülük yapan da kendi aleyhine yapmış olur”³⁴. “İyi işler yapan kimselerle, kötülük yapan bir olmaz: Siz çok az düşünüyorsunuz”³⁵.

“Gerçekten onlar, iyiliklerde yarışır, ümitle ve korkuyla bize yalvarırlardı. Bize karşı çok saygılı idiler”³⁶.

“Siz de doğru dürüst çalışın, daha iyi işler yapın”³⁷. “Güzel ve doğru söz söyleyin”³⁸. “Orada, kendisine itaat edilen, güvenilir biridir”³⁹.

“Yerli ve yabancı bütün insanlar için eşit olarak yaptığımız Mescid-i Haramdan alıkoyanlar ve onun içinde zulüm ve inkara yeltenen her kim varsa, biz onlara muhakkak elem verici bir azap tattırırız”⁴⁰.

Hakimde olması gereken vasıflardan biri de, tarafları önce sulhe (barışa, uzlaşmaya) davet etmektir (HMK m. 137, m.320). Hakimin, hiç ümit olması bile tarafları sulhe teşvik etmesinde bir mahzur yoktur. Tarafları sulh konusunda ikna edici sözler söyleyebilir. Bunlar hakimin reddi sebebi de olmamalıdır. Uygulamada, hakimlerin ret sebebi olabilir düşüncesiyle, sulh konusunda genel olarak hatırlatmada bulunduğu, ciddi ve ikna edici bir davranış

²⁷ Zümer Suresi, Sure 39, 9. Ayet. “...Hayır, onların çoğu ilim sahibi değiller” (Neml Suresi, Sure 27, 61. Ayet). “İnsanlardan kimisi de vardır ki, Allah hakkında bilgisizce tartışır durur” (Hacc Suresi, Sure 22, 3. Ayet).

²⁸ Nisa Suresi, Sure 4, 94. Ayet; “Ey iman edenler! Eğer bir fasık size bir haber getirirse, onu iyice araştırın ki, bilmeyerek bir topluluğa sataşmışsınız da yaptığınıza pişman olursunuz” (Hucurat Suresi, Sure 49, 6. Ayet).

²⁹ Necm Suresi, Sure 53, 28. Ayet.

³⁰ Fatır Suresi, Sure 35, 18. Ayet. Bkz. Temizlenme hakkında: Abese Suresi, Sure 80, 3 ve 7. Ayetler; Bakara Suresi, Sure 2, 129, 151 ve 232. Ayetler; Al-i İmran Suresi, Sure 3, 77, 164. Ayetler; Nisa Suresi, Sure 4, 49. Ayet; Tevbe Suresi, Sure 9, 103. Ayet; Cuma Suresi, Sure 62, 2. Ayet.

³¹ Ala Suresi, Sure 87, 14. Ayet.

³² Hicr Suresi, Sure 15, 85. Ayet. Bkz. Ayrıca, rahmet ile yumuşak davranma ve yapılacak işlerde görüş almak hakkında: Al-i İmran Suresi, Sure 3, 159. Ayet.

³³ Kalem Suresi, Sure 68, 4. Ayet.

³⁴ Fussilet Suresi, Sure 41, 46. Ayet. Bkz. Ayrıca: Casiye Suresi, Sure 45, 15. Ayet.

³⁵ Mü'min Suresi, Sure 40, 58. Ayet; Neml Suresi, Sure 27, 62. Ayet; En'am Suresi, Sure 6, 50. Ayet; Ra'd Suresi, Sure 13, 16. Ayet. “İyilik de, kötülük de bir olmaz. Kötülüğü, en güzel olan iyilikle defettiğin zaman bakarsın ki, seninle arasında bir düşmanlık bulunan kimse, candan bir dost gibi olmuş” (Fussilet Suresi, Sure 41, 34. Ayet).

³⁶ Enbiya Suresi, Sure 21, 90. Ayet. “Her kim, Allah'ın hürmet edilmesini istediği hususlara saygı gösterirse, bu kendisi için Rabbi indinde mutlaka hayırlı olur” (Hacc Suresi, Sure 22, 30. Ayet).

³⁷ Sebe Suresi, Sure 34, 11. Ayet.

³⁸ Ahzab Suresi, Sure 33, 32. Ayet. “Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin” (Ahzab Suresi, Sure 33, 70. Ayet).

³⁹ Tekvir Suresi, Sure 81, 21. Ayet.

⁴⁰ Hacc Suresi, Sure 22, 25. Ayet.

içinde olmadıkları gözlemlenmektedir. Bir Hakimin, sulh ile uyuşmazlığı sonlandırmayı taraflara hatırlatması bir çok yönden yararlıdır. Taraflar sulh olursa, taraflar arasındaki kin ve nefret ortadan kalkabilir, aralarında sevgi ve saygı oluşabilir, karar usul ekonomisine, adil yargılanma gibi bazı ilkelere uygun olarak verilmiş olur.

*Kur'an- Kerim'de, "sulh daha hayırlıdır" hükmü vardır*⁴¹. Hz. Muhammed bizzat baktığı davalarda, tarafları sulhe teşvik etmiş⁴²; "bir haramı helal, bir helali de haram kılan müstesna, sulh Müslümanlar arasında caizdir" demiştir⁴³.

Hz. Muhammed'in, adaletle ilgili bazı Hadisi Şerifleri vardır. Örneğin: "Bir kavimde haksız ve adaletsiz hüküm arttıkça orada mutlaka kan dökülmesi (anarşi) yaygınlaşır". "Semavat adaletle kaimdir, ayaktadır". "Kim kadılık talep eder ve bunun gerçekleşmesinde şefaatçilere başvurursa (iş) kendisine yıkılır (Allah'ın yardımı olmaz). Kime de o iş zorla verilirse, Allah onu doğruya sevkedecek bir melek gönderir". "Kim Müslümanların kadılık hizmetini talep etse, sonra adaleti zulmüne galebe çalsa cennete gider. Zulmü adaletine galebe çalsa, ateş onundur". "Kadı zulmetmedikçe, Allah Teala Hazretleri onunla birliktedir (yardımcısıdır). Zulme yer verdiği zaman onu terkeder, artık şeytan onunla beraber olur"⁴⁴.

Kur'an-ı Kerim'de, diğer dinlere ait adaletle ilgili hükümleri de görmek mümkündür. Örneğin: "Evet, Musa'nın kavminden bir topluluk var ki, hakka çağırırlar ve onunla adaletli davranırlar"⁴⁵. "Yine bizim yarattıklarımızdan öyle bir ümmet var ki, hakka rehberlik ederler ve onunla adaleti icra ederler"⁴⁶. "Her ümmetin bir peygamberi vardır; o peygamberleri geldiği zaman aralarında adaletle hüküm verilir, hiç birine zulmedilmez"⁴⁷.

Bu Ayetlerden hareketle, Kur'an-ı Kerim'de: İnsanların hangi dinden, inançtan, düşünceden, etnik kökenden olursa olsun; adaletle ve diğer doğru şeylere teşvik edildiğini söylemek mümkündür. Müslüman, Hristiyan, Yahudi bir hakim veya diğer inanç ve düşüncedeki ve farklı ırka, cinsiyete mensup hakimler adaletin ve diğer doğruların yanında olmalıdır.

⁴¹ Nisa 128.

⁴² **Canan İ.**, Hadis Ansiklopedisi, C. 13, İstanbul (tarihsiz), s. 476.

⁴³ **Zuhayli V.**, İslam Fıkhı Ansiklopedisi, C. 8 İstanbul 1994 s. 258-259 ve s. 500 ve C. 6 s. 403-404.

⁴⁴ **Canan C. 6**, s. 442; C. 13, s.433-434; C. 16, s. 327-328.

⁴⁵ A'raf Suresi, Sure 7, 159. Ayet. Diğer Peygamberlere de adaletten ayrılmamaları hususunda Kur'anda bazı ayetler vardır: "Ey Davud, Biz, seni yeryüzünde insanların işini tedvire, şahsi meyillerinin tesirine ittiba etmeden İlahi hükümlerle insanlar arasında adaletle hükmetmen için istihlaf ettik.." (Sad 26) (**Berki/Hamidi** s.10).

⁴⁶ A'raf Suresi, Sure 7, 181. Ayet.

⁴⁷ Yunus Suresi, Sure 10, 47. Ayet.

Tevrat ve İncilde de, Süleyman Peygamberin adalet anlayışından bahsedilmektedir. Süleyman Peygamber gibi, diğer Peygamberlerin de çok iyi birer hakim olduklarına; Allah'ın, adaletli davranmaları için onları ikaz ettiğine ve eğittiğine inanılır. İncilde de Allah: "Ben hakimlere emretmişim ki; yabancılara, kardeşlerinize, büyüklere, küçüklere eşit davranınız. Onlar arasında ayırimcılık yapmayınız. Hiç kimseden de korkmayınız" diye nasihat vermektedir⁴⁸.

2.KİŞİLERİN GÖRÜŞLERİ

Hakimler tarafından verilen cevaplardan bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

Çağdaşlık; demokratlık; bilgili olmak; insan haklarına saygılı olmak; iyi giyinmek; örnek insan olmak; kültürlü olmak; kitap okumak; halk içinde olmak, halkın dertlerini görmek, halkla birlikte dolmuş gibi toplu ulaşım vasıtalarına binmek ve iş yerine bunlarla gidip gelmek; kin, nefret ve öfkeden uzak olmak, sabırlı olmak; somut olay adaletini gerçekleştirmek; ön yargılardan arınmak, peşin hükümlü olmamak (dünya görüşleri, siyasi, etnik... ve diğer olumsuz şeyleri karara yansıtmamak); kendine özeleştiri getirmek, kendi otokritiğini yapmak; tarafsızlık, bağımsızlık; mesleğin saygınlığını korumak; merhametin ölçüsünü korumak; kanun ve vicdan arasında dengeyi kurmak, kamu vicdanına önem vermek; kanunları, kanun koyucunun iradesi dışında yorumlamamak; kendi vicdanını dinlemek, kendini hesaba çekmek, vicdan sahibi olmak; karşısına gelenleri anne, baba veya kardeşi veya evladı olarak görmek; toplumla iç içe yaşamak, toplumdan soyutlanmamak gibi.

Bir hakimde olması gereken vasıflar nelerdir? Sorusuna, avukatların verdikleri cevapları şu şekilde belirtebiliriz:

Adaletli olmaları; mevzuata uygun davranmaları; tarafsız ve bağımsız olmaları; soyut iddia ve hukuka aykırı delillere itibar etmemeleri; somut ve hukuka uygun delilleri dikkate almaları; adil yargılama, usul ekonomisi gibi usul kural ve ilkelerine uygun hareket etmeleri; gerekçeli karar vermeleri ve gerekçenin somut, ikna edici olması; ön yargılı olmamaları; keyfi karar vermemeleri; insani vasıflarını muhafaza etmeleri; davaları kısa sürede bitirmesi; emeklilik yaklaştığı gerekçesiyle karar vermekten kaçınmamaları; taraflara ve mübaşir gibi mahkeme görevlilerine nezaketli, saygılı olmaları; duruşma salonunda avukatlara, stajyerlere ve diğer kimselere kızmamaları; kızgın, öfkeli, insanları küçümseyen hakim olarak nam salmamaları; hukuki dinlenilme hakkına uymaları; eşit işlem yapmaları; duruşma dışında taraflardan

⁴⁸ Çelik A., Adil Yargılanma Hakkı (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukuku, Ankara 2007 s. 51-52 dn.244.

biri veya birkaçı ile birlikte olmamaları, telefon ve benzeri iletişim araçları ile irtibat kurmamaları; duruşmalara zamanında gelmeleri; duruşma salonunda mevzuat gereği kalkılması gerekenlerde ayağa kalkılması; karar vermede gecikmemeleri; avukatlara değer vermeleri gibi.

Hukukçu olmayan kişilerin verdikleri cevaplar ise şu şekildedir: Ciddiyet (ciddi olmalı), çocuk sahibi olma, nazik, bilgili, örnek insan, yumuşaklık, kalp kırmayan, adaletli, kibirsiz, rüşvet almayan, bağımsız, tarafsız, vicdan sahibi, zulüm yapmayan gibi.

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Farklı bakış açılarına göre cevaplar da değişebilmektedir⁴⁹.

3.BAZI HUKUKLARDAKİ DURUM

A.OSMANLI HUKUKU VE MECELLE⁵⁰

Osmanlı Hukukunda, hakim mümeyyiz ve reşit olmalıdır. Küçükler, akıl hastaları, görmeyenler, tarafların seslerini işitmeyecek kadar sağır olanlar hakim olamaz. Bu hukukta, bağımsızlık, tarafsızlık, adaletli olma gibi bazı vasıflar aranmış ve bu konuda Mecelle’de bazı hükümlere yer verilmiştir⁵¹.

Mecelle m. 1792 hükmü, hakimın vasıflarını bir maddede ve bazı tek kelimelerle ifade eden ilginç bir düzenlemedir. Bu şekildeki bir hüküm, Hukukumuzdaki yürürlükteki kurallarda ve yabancı hukukta bulunmamaktadır:

⁴⁹ Bazı edebiyatla ilgili eserlerde, hakim ve hukukla ilgili hususlara yer verildiği görülmektedir. Hz. Mevlana’nın Mesnevi ve diğer eserlerinde hukuk ve hakimın vasıflarına dair satırlarını görmek mümkündür (bkz. **Akcan R.**, Mevlana ve Hukuk, Mevlana Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2013/ 1, Cilt 1, s.323 vd). Bu konuda hakimlerle ilgili şiirler yazılmıştır. Örneğin: Abdurrahim Karakoç’un “Hakim Beğ” şiiri gibi. Bir eserde: “Adalet yalnızca kurumlarla, rasyonel akılla sağlanabilecek soyut bir düşünce modeli değildir. Adalet, bireylerin duyguları ve yaşantılarıyla edindikleri adalet duygusunun devreye girmesiyle sağlanabilecektir. Adalet kişisel bir karakterin işlevidir ve büyük bir kuram olmaktan ziyade, sıradan olana dair, günlük bir histir” denilmektedir (Robert Solomon’un: “Adalet Tutkusu” adlı eseri: Bkz. **Ulutaş A./Atabey Ö. S.**, Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Yargı Etiği, Ulusal Düzenlemeler, Uluslararası Düzenleme ve İlkeler, Yargı Kararları, İstanbul 2011 s. 2). Ayrıca bkz: **Karafakih İ. H.**, Hukuk Muhakemeleri Esasları, Ankara 1952 s. 27.

⁵⁰ Hukukumuzla ilgili olarak, yürürlükteki mevzuat yanında, geçmişte tatbik edilmiş Mecelle gibi bazı hukuk kurallarının da incelenmesinde, geçmişle günümüz ve gelecek arasında doğruların tespiti için yarar görülmüştür.

⁵¹ **Kaşıkcı O.**, İslam ve Osmanlı Hukukunda Mecelle, İstanbul 1997 s. 296. Mecelle hakkında bkz: **Yılmaz E.**, Hukuk Sözlüğü, Ankara 2001 s. 565 mecelle kavramı (Yılmaz-Sözlük). Osmanlı Hukuku için bkz: **Akıymaz G.**, Selçuklu Adliye Teşkilatı ve Osmanlı Hukuk Sistemi Üzerindeki Etkileri (Prof. Dr. Halil Cin’e Selçuk Üniversitesinde 10. Hizmet Yılı Armağanı, Konya 1995 s. 23 vd.); **Akgündüz A.**, Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı, Diyarbakır 1986; **Özkorkut N. Ü.**, Savcılık, Avukatlık ve Noterlik Kurumlarının Osmanlı Devletine Girişi (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (AÜHFD) 2003/4 s. 147 vd); **Özkorkut N.Ü.**, Yargı Bağımsızlığı Açısından Osmanlı’da ve Günümüz Türkiye’sinde Yargıya Genel Bir Bakış (AÜHFD 2008/1 s. 225 vd); **Demir A.**, Osmanlı Medeni Yargılama Hukuku, İstanbul 2009; **Bingöl İ.**, Yargımız, Ankara 1994, s. 25 vd.

Madde 1792 hükmü şu şekildedir: “Hakim, hakim, fehim, müstakim ve emin, mekin, metin olmalıdır”.

Bu kavramlara verilecek anlama göre, hakimin vasıflarının farklı şekilde ifadesi mümkün olabilecektir. Örneğin:

“*Hakîm*” kavramı: “Alim, bilgin, hikmetli, hikmet uzmanı, herkesçe bilinmeyi bilen, evrenin sırlarını bilen kişi, iş ve emirleri hikmetli ve yanlışsız olan” anlamındadır⁵². Bu kavrama, adil ve akıllı anlamı da verilmektedir⁵³.

“*Fehîm*” kavramı: “Zeki, anlayışlı⁵⁴, akıllı” anlamındadır⁵⁵. Hakim, hukuk kurallarını çok iyi anlamalı, kavramalı ve bilmelidir⁵⁶.

“*Müstakîm*” kavramının: “Doğru⁵⁷, namuslu, dik, dürüst” anlamları vardır⁵⁸.

“*Emîn*” kavramı: “Emniyetli, güvenilir” anlamındadır⁵⁹. Bu kavramın şu anlamları da vardır: “Sağlam, tehlikeden uzak, güvenlik altında, kendisine emanet edilebilen kişi, inanılır”⁶⁰.

Mecellede, müstakîm ve emîn kavramlarına birlikte yer verilmiştir. Hakim doğru olmalıdır, hilekar olmamalıdır, namuslu olmalıdır⁶¹. Bu iki kavram, birbiriyle çok yüksek bir irtibat içinde olmasından dolayı, mevzuatta bir arada yer almışlardır denilebilir. Bu hüküm uyarınca, hakim doğru, güvenilir, dürüst ve namuslu (edepli, haya sahibi) olmalıdır. Bunları hep birlikte farklı manalar ile ifade etmek mümkündür. Örneğin, doğru ve güvenilir veya doğru ve dürüst veya doğru ve namuslu olmalıdır gibi.

⁵² **Yılmaz**-Sözlük s. 334 “hakîm” kavramı.

⁵³ **Akyılmaz** G., Mecelleye Göre Hakimin Vasıfları (Türk Hukuk Enstitüsü Dergisi, 1996/5 s. 21 (Akyılmaz-Mecelle); **Özen** M., Hakimin Cezai Sorumluluğu, Ankara 2004 s. 61 dn.140.

⁵⁴ **Berki** A. H., Açıklamalı Mecelle (Mecelle-i Ahkam-ı Adliye), İstanbul 1982 s. 407; **Yılmaz**-Sözlük s. 283 “fehim” kavramı; **Özen** s. 61 dn.140.

⁵⁵ **Yılmaz**-Sözlük s. 283 “fehim” kavramı.

⁵⁶ **Akyılmaz**-Mecelle s. 21.

⁵⁷ **Özen** s.61 dn. 140; **Berki** s. 407; **Yılmaz**-Sözlük s. 635 “müstakim” kavramı.

⁵⁸ **Yılmaz**-Sözlük s. 635 “müstakim” kavramı. Müstakim’in, istikameti doğru ve mutedil manasının da olduğu hakkında bkz: **Akyılmaz**-Mecelle s.21.

⁵⁹ **Berki** s. 407; **Yılmaz**-Sözlük s. 254 “emin” kavramı.

⁶⁰ **Yılmaz**-Sözlük, s. 254 “emin” kavramı.

⁶¹ **Akyılmaz**-Mecelle s. 21. “Namuslu olmayan birinin hakim tayin edilmesi asla caiz değildir. Tayin olmuşsa azli gerekir. Çünkü, böyle bir hakime emniyet olunmaz” şeklindeki görüş için bkz: **Akyılmaz**-Mecelle s. 21. Yine bu görüşe göre: “Gadr (hainlik, merhametsizlik) eden ve hain olan kimseye kadılık (hakimlik) tevciye olunmamalıdır. Emin iken tevciye-i kaza olursa da sonra gadr-ü hıyanet etse o kadının azli لازم gelir” (**Akyılmaz**-Mecelle s. 21).

“*Mekîn*” kavramını: “Vakarlı, temkinli⁶², sakin, nüfuzlu, iktidar sahibi⁶³, hakimın muhakeme esnasında ciddi, dikkatli olması; kendinin ve mahkemenin şeref ve haysiyetini koruması şeklinde anlayabiliriz.

“*Metin*” kavramı: “Sağlam, dayanıklı” anlamındadır⁶⁴.

Mecelledeki bu hükmü, hakimlerin iç dünyasından gelen olumsuz düşüncelerden ve her türlü dış etkiden uzak kalarak sağlam iradeli olması gerekir şeklinde anlayabiliriz. Hakim, olumsuz iç ve dış etkilere kapılmadan; bağımsız, tarafsız, ön yargısız kalarak, mevzuat ve vicdanının ışığında adaletli kararlar vermelidir.

Mecelle m. 1792 dışında, m. 1793-1799, m.1808’de de hakimle ilgili diğer bazı vasıflara vurgu yapıldığını; fakat, asıl vasıfların m. 1792’de yer aldığını söyleyebiliriz.

B.ROMA HUKUKU

Geçmişte tatbik edilmiş ve bugün birçok ülke hukukunu etkilemiş Roma Hukukunu da, hakimın vasıfları yönüyle incelemekte yarar vardır.

Bu hukukta farklı dönemlerde; hakim, imparator, rahip, şövalye, vali veya magistra gibi yetkililerce veya oluşturulan listelerden taraflarca veya yetkili kişilerce seçilmiştir. Buradan hareketle, Roma Hukuku açısından, hakimın seçimi bunlardan hangisi ile olmuşsa, hakimın vasıflarının da o şekilde olacağını söylemek mümkündür. Bu hukukta, hakimde, vicdan sahibi olmak, dürüst olmak, adaletli olmak, rüşvet almamak gibi bazı vasıfların arandığını belirtebiliriz⁶⁵.

⁶² **Berki** s. 407; **Yılmaz-Sözlük** s. 570 “mekin” kavramı; **Özen** s.61 dn.140.

⁶³ **Yılmaz-Sözlük** s. 570 “mekin” kavramı. Bu kavrama, ağırbaşlılık, kuvvet ve şerif sahibi olarak da anlamlar verilmektedir (**Akılmaz-Mecelle** s. 21).

⁶⁴ **Berki** s. 407. “Metin” kavramı, “metanetli” olarak da ifade edilmektedir (**Özen** s. 61 dn.140). Bu kavram, sert, asık yüzlü olmama anlamına da gelmektedir. Hakim güler yüzlü ve tatlı sözlü olmalıdır (**Akılmaz-Mecelle** s.21).

⁶⁵ **Erdoğan B./Tahiroğlu B.**, Roma Usul Hukuku, İstanbul 1977 s. 8-10, s.19, s.22, s.24, s.31-32, s.35-36. Ayrıca bkz: **Erdoğan B.**, Roma Hukukunda Hakimın Sorumluluğu (Prof. Dr. Yavuz Alangoya İçin Armağan, 2007, s. 103-109); **Karagöz H.**, Roma Hukukunda Adalet ve Hakkaniyetin Anlamı ve Gerçekleşme Biçimi (Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2010/1 s.35 vd); **Oğuzoğlu C.**, Roma Hukuku, Ankara 1959 s. 327 vd; **Sungurtekin Özkan M./Türkoğlu Özdemir G.**, Roma Hukukundan Günümüze Medeni Yargılama Esasları, Ankara 2008 s. 23 vd; **Türkoğlu Özdemir G.**, Roma Hukukunda Hakimın Sorumluluğu (Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C.14, Sayı 4-Sempozyum Özel Sayısı-, 2008, s. 275-302); **Umur Z.**, Roma Hukuku (Umumi Mefhumlar-Hakların Himayesi), İstanbul 1970 s.198, s.203, s.205-208, s.232-233, s.274, s.278, s.281, s.283, s.297-298, s.303, s.306, s.314.

C.ALMAN HUKUKU

Bu hukukta, hakim kavramı, hakimlerin hukuki durumu ve hakimlerle ilgili diğer hususlar ayrıntılı olarak, Alman Hakimler Kanununda düzenlenmiştir. Anayasa m. 97 ve Alman Mahkemeler Teşkilatı Kanunu m.25 vd, Mahkemeler Teşkilatı Kanunu m.1 hakim in bağımsızlığını düzenlemiştir. Bu hükümlere göre: Hakim, kanunların uygulanması esnasında, görevini yerine getirirken bağımsızdır. Hakimin bağımsızlığı, hukuk devletinin ilkelerinden biri olarak görülmektedir. Hakim, mesleki görevinin içinde ve dışında ve politik faaliyetlerinde, bağımsızlığını tehlikeye düşürecek davranışlardan uzak kalmalıdır. Bağımsızlıktan, maddi ve şahsi bağımsızlık anlaşılmalıdır; bunların birbirinden farklılığı vurgulanmaktadır. Maddi bağımsızlık (Anayasa m.97), somut olaydan bağımsız değildir. Bağımsızlığın gerçekleştirilmesi gerekir. İç bağımsızlık olmalıdır. Dışa karşı objektif olunmalıdır. Adaletin gerçekleştirilmesinde, hukuk devleti ilkelerinin gerçekleştirilmesine çalışılmalıdır. Demokratik hukuk devletinde, hakim in bağımsızlığı önemli bir anlama sahiptir ve düşünce hürriyetinin sınırları ile ilgilidir. Hakim kanunlarla bağlıdır. Kanun, bir hukuk normudur. Bunun içine, yürütmenin koyduğu kurallar, örf ve adet de dahildir⁶⁶. Bu hukukta, hakimlerin vasıflarıyla ilgili olarak, mevzuatta farklı yerlerde düzenlemelerin olduğunu ve ağırlıklı olarak, hakim in tarafsızlığı ve bağımsızlığı üzerinde durulduğunu söylemek mümkündür.

Ç.İSVİÇRE HUKUKU

Bu Hukukta, hakim in bağımsızlığı ve tarafsızlığına ilişkin hükümleri görmek mümkündür. İsviçre Anayasası m. 5’de hukuk devleti, m. 7 ve devamında temel haklar düzenlenmiştir. Madde 7 insani değerleri, m. 8 hukuki eşitliği, m. 156 yargılamaları, m.188 mahkemeleri, m. 191 hakim in bağımsızlığına yer vermiştir. Madde 191 hükmüne göre, hakim resmi görevlerinde yargılama faaliyetlerini yerine getirirken, hukuk dışında bağımsızdır. Hakim yalnızca hukukla bağlı olacaktır. İsviçre Usul Kanunu m. 47 ve devamında, hakim in çekinmesine⁶⁷ ilişkin hükümler düzenlenmiştir. Federal Mahkemeler Kanunu m.2 bağımsızlığı düzenlemiştir. Federal mahkeme, hukuki

⁶⁶ Alman Hakimler Kanunu m. 25 vd, m. 39, m. 45; Alman Usul Kanunu m. 41 ve devamında hakim in tarafsızlığını sağlamak amacıyla hakim in yasaklılığı ve reddi düzenlenmiştir. Alman Hakimler Kanunu m. 9’da hakim olabilmenin şartları belirtilmiştir. Alman hukukundaki hakim in tarafsızlığı, bağımsızlığı, hakim olabilmenin şartları ve hakimlerle ilgili diğer konularda bkz: **Baumbach A./Lauterbach/Albers J./Hartmann P.**, Zivilprozessordnung München 1997 s.2279 vd; **Jauernig O.**, Zivilprozessrecht München 1993 s.24 vd, s.40 vd; **Zöllner R./Geimer R./Hessler H.J./Greger R./Philippi P./Gummer P./ Stöber K./Herget K./Vollkommer M.**, Kommentar Zur Zivilprozessordnung, Köln 2005 s.173 vd, s.2533, s.2536-2537; **Schellhammer K.**, Die Arbeitsmethode des Zivilrichters, Heidelberg 1997 s.298 vd.

⁶⁷ İstinkafına, yasaklılığına.

faaliyetlerinde hukuk dışında bağımsızdır. Hakimin verdiği kararlar, kanuni hükümler çerçevesinde geçersiz kılınabilir veya değiştirilebilir. Federal Mahkemeler Kanununda, bağımsızlıkla ilgili düzenleme yanında, m.34 ve devamında hakimin tarafsızlığına ilişkin hükümler vardır⁶⁸. Bu hükümlerden hareketle, İsviçre Hukukunda, bağımsızlık ve tarafsızlık hakimde olması gereken vasıflardır diyebiliriz. Bu hukukta da, Alman Hukukunda olduğu gibi, hakimin vasıflarına yönelik mevzuatta belli bir yerde düzenleme bulunmamaktadır. Bağımsızlık ve tarafsızlık üzerinde çok durulmuş ve bunlarla ilgili hükümler, mevzuatta farklı yerlerde belirtilmiştir.

D.AVUSTURYA HUKUKU

Anayasada ve Hakimler ve Savcılar Görev Kanununda, hakimlerle ilgili bazı düzenlemeler mevcuttur. Anayasa m. 87’de hakimin bağımsızlığı düzenlenmiştir. Bu hükme göre, hakim görevi sırasında bağımsızdır.

Hakim ve Savcılar Görev Kanununda, bu meslek sahipleri ile ilgili değişik konular düzenlenmiştir. Bazı konular, hakim veya savcı olarak ayrı başlıklarda ele alınmıştır. Bu kanun m.2, hakimlik mesleğine hazırlık şartlarını; m. 26 hakimliğe atanma şartlarını içermektedir. Bazı maddeler, hakim ve savcılar için ortak düzenlenmiştir. Örneğin, m. 57 hakim ve savcılarının genel yükümlülükleri başlığını taşımaktadır. Buna göre, belirtilen meslek sahipleri, Avusturya Cumhuriyetine güveni sağlamalı ve mevzuata uymalıdır. Hakim, görevlerini vicdana uygun, tarafsız, uyumlu ve mümkün olduğu kadar hızlı yerine getirmelidir. Hakim iyi bir bilgi sahibi olmalıdır. Meslek dışında da, davranışlarına dikkat ederek, mesleki durumunun görünümünü ve hukuki faaliyetlerini tehlikeye atmamalıdır. Yine bu kanun m.58 ve devamında, hakim ve savcılarının birbirlerini etkilememeleri, mesleki faaliyetleri ile ilgili olarak susma yükümlülüğü gibi hususlar düzenlenmiştir. Hakim, mahkemedeki görevinin yerine getirilmesi sırasında devlet organlarından bağımsızdır. Bu bağımsızlık, ilk derece ve yüksek mahkemelerdeki hukuk ve ceza işlerinde de geçerlidir. Bağımsızlık, hakimlerin hepsi için geçerlidir. Devlet organları içinde hakimin özel bir durumu vardır. Hakimin maddi ve şahsi bağımsızlığı ayırımı

⁶⁸ Bkz. Federal Anayasa için: <http://www.admin.ch/ch/d/sr/101/a191c.html>: E.T.10.01.2013. Federal Mahkemeler Kanunu için bkz: http://www.admin.ch/ch/d/sr/173_110/index.html. Bkz. Ayrıca İsviçre Hukuku için: **Habscheid** W.J., schweizerisches Zivilprozess-und Gerichtsorganisationsrecht, Basel 1986 s. 34 vd; **Frank** R., Gerichtswesen und Prozessverlauf, z.B im Kanton Zürich, Zürich 1980; **Bächinger** K., die rechtliche stellung des richters im Kanton St. Gallen, Zürich 1976; **Arthur** M-H., der Richter als Gesetzgeber, Zürich 1951; **Vecchio** G., die Gerechtigkeit, Basel 1950; **Nef** H., Gleichheit und Gerechtigkeit, Zürich 1941; **Egger** A., Über die Rechtsethik des schweizerischen Zivilgesetzbuches, Zürich 1950.

yapılmaktadır. Hakim, hukuki güvenliğe ve eşit işleme uygun kararlar vermelidir. İdarenin etkisine kapalıdır. Kanuni hakim güvencesi geçerlidir⁶⁹.

Bu hukukta, diğer hukuklara nazaran, hakim ve savcıların vasıflarına ilişkin daha kapsamlı hükümleri görmek mümkündür. Bu hükümler, mevzuatta belli yerde değil; farklı yerlerde tanzim edilmiştir.

E.AZERBAIJAN HUKUKU

Azerbaycan Hukukunda, hakimın vasıflarına ilişkin; anayasa, medeni usul kanunu ve hakimlerin etik davranış kodeksinde, diğer bazı hukuklardan farklı olarak ayrıntılı düzenlemeler mevcuttur⁷⁰. Azerbaycan Anayasası, hakimın bazı vasıflarına yer vermesi yönüyle, diğer bazı anayasalardan ayrılmaktadır.

Anayasa Madde 125-127’de, yargı hakimiyeti, hakim olabilmenin şartları, adil yargılanma ilkesi ve hakimlerin bağımsızlığı düzenlenmiştir. Madde 127’de, hakimlerin anayasa ve kanunlar dışında bağımsız olduğu; hakimlerin davalara iyi niyetli, adil, tarafların hukuki eşitliğine, vakıalara dayanarak ve kanuna uygun olarak bakacakları; her hangi bir kişi tarafından ve her hangi bir nedenle doğrudan, yahut dolayısıyla mahkeme faaliyetinin sınırlandırılmasının, kanuna ters etki, baskı ve müdahale gösterilmesinin yasak olduğu; adil yargılamanın, vatandaşların kanun ve mahkeme karşısındaki eşitliği doğrultusunda gerçekleştirileceği vurgulanmıştır.

Azerbaycan Medeni Usul Kanunu⁷¹ madde 6-7-8 ve 19’da hakimın bağımsızlığı, tarafsızlığı, eşitlik ilkesine uymasına dair hükümler mevcuttur.

Hakimlerin etik davranış kodeksinde, hakimlerin vasıflarına yönelik ayrıntılı düzenlemeleri görmek mümkündür⁷². 23 maddede, hakimın vasıflarıyla

⁶⁹ **Rechberger W.H./Simotta D-A.**, Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts, Wien 1994 s. 17-19. Bu hukukta, Yüksek Mahkemeler Teşkilatı Kanunu (Verfassungsgerichtshofgesetz) da bulunmaktadır (bkz: <http://www.jusline.at>. E. T.10.01.2013). Avusturya Anayasası için bkz: http://www.jusline.at/87_B-VG.html (E.T. 10.01.2013). Hakim ve Savcılarla ilgili kanun için bkz: [http://www.jusline.at/Richter-_und_Staatsanwaltschaftsdienstgesetz_\(RStDG\)_Langversion.html](http://www.jusline.at/Richter-_und_Staatsanwaltschaftsdienstgesetz_(RStDG)_Langversion.html) (E.T.10.01.2013).

⁷⁰ Hakimın vasıflarını geniş bir hukuki bakış açısıyla görebilmek ve sağlıklı sonuçlara varabilmek amacıyla, kardeş ve bir doğu ülkesi olan Azerbaycan Hukuku da inceleme konusu yapılmıştır. Bu hukukta, hakimlerle ilgili etik kodeksi, hakimın vasıflarına dairdir. Bizim Hukukumuzda, bu şekilde bir ayrı düzenleme yoktur.

⁷¹ Azerbaycan Respublikasının Mülki Prosessual Məcəlləsi (Azerbaycan Medeni Usul Kanunu) için bkz: <http://www.e-qanun.az/print.php?internal=view&target=1&docid=9&doctype=1> (E. T. 10.01.2013).

⁷² Bu düzenleme, Azerbaycan Cumhuriyeti, Mahkeme hukuk Şurası tarafından 2007 yılındaki bir karar ile onaylanmıştır (bkz: http://www.etika.az/?page_id=44: E. T.10.01.2013). Azerbaycan Hukukunda, Mahkemeler ve Hakimler Hakkında Kanun (Məhkəmələr və hakimlər haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu) mevcuttur. Madde 99 ve devamı hakimlerin yetkilerine, bağımsızlığına, dokunulmazlığına, hakimlikle bir arada bulunmayan işlere, hakimın siyasetten uzak tutulmasına,

ilgili hususlara yer verilmiştir. Bunlardan bazıları şu şekildedir. Uygun davranış göstermek, bağımsızlık ve tarafsızlığa saygının artmasına destek vermek, adaletli olmak, vicdanlı olmak, eşitlik ilkesine uymak, edepli ve nezaketli olmak, doğruluk, kanunilik, davada öğrenilen sırları yaymamak, devam eden işlerle ilgili şerhler, izahatlar ve kitle iletişim araçları sahipleri veya diğer mahkeme işlerinde somut fikrini bildirmemek, bilgili olmak, mevzuata uygun davranmak, kendisi ve ailesi yararına aykırı hareket etmemek, hediye ve diğer benzeri şeylerden uzak durmak, siyasi partilere girmemek ve siyasi faaliyetlere katılmamak gibi.

F.HUKUKUMUZ

İnceleme konumuzla ilgili olabilecek Anayasa ve diğer kanunlarda bazı hükümler mevcuttur. Bunlar örnek niteliğindedir. Bunları aşağıdaki şekilde belirtmek mümkündür:

Anayasa m. 2 ve 5, insan haklarından, temel hak ve hürriyetlerden, adaletten ve sosyal hukuk devletinden bahsetmektedir. Madde 9, mahkemelerinden bağımsızlığından; m. 10 kanun önünde eşitlikten; m. 12 ve devamı temel hak ve hürriyetlerden; m.17 ve devamı kişinin haklarından; m.36 hak arama hürriyetinden ve adil yargılanma hakkından; m.37 kanuni hakim güvencesinden; m.38 suç ve cezalara ilişkin esaslardan; m.39 ispat hakkından; temel hak ve hürriyetlerin korunmasından; m.90 milletlerarası antlaşmaları uygun bulmadan; m. 138 bağımsızlıktan ve vicdandan; m. 139 hakimlik ve savcılık teminatından; m.140 hakimlik ve savcılık mesleğinden; m.141 duruşmaların aleni olmasından ve kararların gerekçeli olmasından; m.142 mahkemelerin kuruluşundan; m.144 adalet hizmetlerinin denetiminden; m.145 ve devamı yargı türlerindeki yüksek mahkemelerden; m.154/2 ve m.155/3 Yargıtay ve Danıştay'a üye seçilebilme niteliklerinden; m. 159, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulacağından ve bu ilkelere uygun görev yapması gerektiğinden bahsetmektedir.

HMK m.34 ve CMK m.22 ve devamında, hakimin tarafsızlığını sağlamaya yönelik hükümleri görmek mümkündür.

Yargıtay Kanunu m. 1, m.29, m.30, m.33-38, m.45'; Danıştay Kanunu m. 2'den bağımsızlık, ahlaklı ve seciyeli olma gibi bazı vasıflar tespit edilebilir.

Hakim ve Savcılar Kanunu m. 4, m.8, m.12, m.21, m. 32, m.44, m.46, m.48, m. 53, m.62, m. 67'den bağımsızlık, vicdan sahibi olmak, mesleğe

hakimlerin birlik kurmalarına, hakimlerin maddi ve sosyal teminatlarına ve bazı vasıflarına yer vermektedir (bkz: http://www.supremecourt.gov.az/store/qanunlar/Mehkemeler_Qanunu.pdf: E. T.10.01.2013).

yakışan tutum ve davranışlar içinde olmak, bilgili olmak, şerefli olmak, tarafsızlık gibi bazı vasıflara hakimlerin haiz olması gerektiği söylenebilir. Bu kanunda, hakimlerle ilgili bulunması gereken vasıfları belli bir maddede bulmak mümkün değildir.

Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu Ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun m. 6 ve 9'dan hareketle, hakim doğruluk, dürüstlük, tarafsızlık, hakka saygılı olma, bağımsızlık, vicdan sahibi olma, namuslu ve şerefli olma gibi bazı vasıflarla mücehhez olmalıdır.

Hukukumuzda, hakimın vasıflarına ilişkin hususları, Anayasada ve belli bir kanunda derli toplu olarak bulmak mümkün değildir. Vasıflar, başta Anayasa olmak üzere, farklı kanunların içine serpiştirilmiş vaziyettedir.

G.DİĞER HUKUKLARDA

Amerikan hukukunda: Bağımsızlık ve tarafsızlığa ağırlık verilmektedir⁷³.

İngiliz Hukukunda: Hakimın, özellikle bağımsızlığına vurgu yapılmaktadır⁷⁴. *Bulgaristan Hukuku* için de aynı şey söz konusudur⁷⁵.

İtalyan Hukukunda: Anayasa'da bağımsızlığa dair hükümler vardır. Anayasa m.101 ve devamı yargı ile ilgili kurallardan oluşmaktadır. Bu hukukta, yargı gücü, diğer güçlerden bağımsızdır. Yargı yetkisi millet adına yerine getirilir. Hakimler, yalnızca kanunlara göre karar verirler. Bağımsızlığa sahip hakim, mutlak sorumsuz değildir. Hakimın hukuki, cezai ve disiplin sorumluluğu bulunmaktadır⁷⁶.

Macaristan Hukukunda: Hakimler bağımsızdır, ancak kanunlar ile bağlı olup; hiçbir partiye üye olamazlar ve siyasi faaliyette bulunamazlar⁷⁷.

Fransa Hukukunda: Hakim tarafından durumun gerektirdiği yükümlülüklerin, şerefın, nezaketin ve liyakatın ihlali, disiplin sorumluluğuna sebep olabilir. Disiplin sorumluluğu ile meslek ahlakı farklı şeylerdir. Rüşvet alma, yolsuzluk gibi ahlaki bozulma, adalet dağıtmadan kaçınma, hakimın cezai sorumluluğuna sebep olabilir⁷⁸.

⁷³ Schack H., Einführung in das US-amerikanische Zivilprozessrecht, München 1988 s. 4-5; Schurtman W./Walter O., Der amerikanische Zivilprozess, Frankfurt 1978 s.30 vd.

⁷⁴ Bunge J., Das englische Zivilprozessrecht, Berlin 1974 s.34.

⁷⁵ Setimes. com (E. T. 10.01.2013).

⁷⁶ Özen s. 124 vd.

⁷⁷ Yılmaz M., Sosyalizm Sonrası Dönemde Macaristan Cumhuriyetinin Siyasal, Anayasal ve İdari Yapısı Üzerine Bir İnceleme (<http://hukuk.erzincan.edu.tr/dergi/makale/1997-11.pdf>): E. T: 17.11.2012).

⁷⁸ Özen s.129-130.

4.MİLLETLERARASI METİNLERDE DURUM

Bu metinler ikiden fazla ülkenin bir araya gelerek oluşturdukları metinlerdir (belgelerdir). Bu metinlerde, hakimlerde olması gereken ilkeler (değerler, prensipler, kurallar) bazen aynı, bazen birbirine yakın veya farklı kavramlarla belirtilmiştir. Milletlerarası metinlerin en önemli bazıları incelenecektir. Bu metinlerin kaynağını teşkil eden metinler dikkate alındığında; bunların temelini onlarca düzenlemenin oluşturduğunu görmek mümkündür. Örneğin: Bangolar Yargı Etiği ilkelerinin hazırlanmasında, bir çok ülkedeki ve milletlerarası belgelerdeki hakimlerin vasıflarına dair hukuki düzenlemelerden, tasarımlardan, standartlardan, ilkelere, rehberlerden, beyanatlardan ve görüşlerden yararlanılmıştır⁷⁹.

⁷⁹ ... Yargı mesleğiyle ilgili taslak kodun hazırlanması aşamasında, varolan çeşitli kodlara ve özellikle aşağıda belirtilen milletlerarası belgelere müracaat edilmiştir: (a) Ağustos 1972 tarihinde Amerika Barolar Birliği tarafından kabul edilen Yargı Etiği Kodu. Yargı Etiği ve Yargı Bağımsızlığı Konusunda Uluslararası Belgeler (b) Avusturya Eyaletleri ve Toprakları Adalet Başkanı tarafından Nisan 1977 tarihinde çıkartılan Yargısal Bağımsızlık Prensipleri Deklarasyonu. (c) Mayıs 2000 tarihinde Bangladeş Halk Cumhuriyeti Anayasasınının 96 (4) (a) maddesine göre yürütme kuvveti içerisinde kalan Yüksek Yargı Konseyi tarafından düzenlen Bangladeş Yüksek Mahkeme Hâkimlerine Yönelik Davranış Kodu. (d) 1998 tarihli, Kanada Hâkimler Konferansı işbirliği ile hazırlanan ve Kanada Yargı Konseyi tarafından onaylanan Hâkimler için Etik Kurallar. (e) Haziran 1998 tarihli, Hâkimlerin statüsüne dair Avrupa Konseyi Şartı. (f) 1976 tarihli Idaho Yargı Etiği Kodu. (g) 1999 tarihli, Hindistan Adalet Başkanları tarafından kabul edilen Yargısal Hayatla İlgili Değerlerin Yeniden İfadesi. (h) Yargı Etiği ile İlgili Iowa Kodu. (i) Haziran 1999 tarihli, Kenya Yargı Mensuplarına Yönelik Davranış Kodu. (j) 1994 tarihli, Malezya Federal Anayasasınının 125 (3A) maddesinde erklerin kullanılmasında, Yüksek Mahkemelerin Başkanları ve Temyiz Mahkemesi Başkanı, Adalet Başkanının tavsiyesi üzerine Yang di-Pertuan Agong tarafından hazırlanan Malezya Hâkimlerinin Ahlak Kanunu. (k) Namıbya Hâkimler İçin Davranış Kanunu. (l) ABD New York Eyaleti Yargıda Etiği Düzenleyen Kurallar. (m) Nijerya Federal Cumhuriyeti Yargı Mensupları Davranış Kodu. (n) Pakistan Yüksek Mahkemesi ve Üst Dereceli Mahkeme Hâkimleri tarafından ileri sürülen Davranış Kodu. (o) Eylül 1989 tarihli, Filipinler Yargı Etiği Kodu. (ö) Filipinler Barolar Birliği tarafından teklif edilen, Manila İlk Derece Hâkimleri tarafından onaylanan, il ve şehir hâkimlerini de kapsayan Yüksek Mahkemenin idari denetiminde hâkimlerin rehberliği ve gözetimiyle kabul edilen Filipinler Yargı Ahlakı Kanunları. (p) Yandina Beyanatu: Kasım 2000 tarihli Solomon Adaları Yargı Bağımsızlığı Prensipleri. Yargı Etiği ve Yargı Bağımsızlığı Konusunda Milletlerarası Belgeler (r) Mart 2000 tarihli Adalet Başkanı, Anayasa Mahkemesi Başkanı, Üst Derece Mahkeme ve Temyiz Mahkemesi Başkanları tarafından çıkartılan Güney Afrika Hâkimlerine Yönelik Rehber. (s) Hâkimler ve Sulh Hâkimleri Konferansı tarafından kabul edilen 1984 tarihli Tanzanya Yargı Mensupları Davranış Kodu. (ş) Teksas Yargı Etiği Kodu. (t) Haziran 1989 tarihli, Yüksek ve Üst Derece Mahkemesi hâkimleri tarafından kabul edilen Hâkimler, Sulh Hâkimleri ve Diğer Yargı Mensupları Davranış Kodu. (u) ABD Yargı Konferansı Davranış Kodu. (ü) 1998 tarihli, Virginia Yüksek Mahkemesi tarafından kabul edilip ilan edilen, Virginia Cumhuriyeti Yargı Etiği Kanunları. (v) Ekim 1995 tarihli, ABD Washington Eyaleti Yüksek Mahkemesi tarafından kabul edilen Yargısal Davranış Kodu (y) Aralık 1999 tarihli, Zambiya Parlamentosu tarafından kanunlaştırılan Yargısal Davranış Kanunu. (z) 1981 tarihinde, Milletlerarası Hukukçular Komisyonu, Bağımsız Hâkimler ve Hukukçular Birliği Merkezi ve Ceza Hukuku Milletlerarası Birliği tarafından toplanan uzmanların oluşturduğu bir komite tarafından hazırlanan, Yargının Bağımsızlığı üzerine taslak prensipler (Siracusa Prensipleri). (aa) 1982 tarihinde, Milletlerarası Barolar Birliği tarafından kabul edilen Minimum Bağımsız Yargı Standartları. (bb) 1985 tarihli, BM Genel Kurulu tarafından onaylanan, Yargı

Avrupa Konseyi üye devlet bakanlar komitesi, hakimlerin rolü, etkinliği ve bağımsızlığına ilişkin tavsiye kararını: Avrupa Konseyi Statüsünün bazı maddelerine, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin adil yargılanma ilkesine, Birleşmiş Milletler (BM) Yargı Bağımsızlığının Temel İlkeleri gibi bazı bölge ve milletlerarası belgelere dayanarak almıştır⁸⁰.

Hakimin vasıfları ile ilgili olarak bazı milletlerarası metinleri aşağıdaki şekilde belirtmek mümkündür:

A.BANGOLAR YARGI ETİĞİ İLKELERİ⁸¹

Bu ilkeler, belli aşamalardan geçerek günümüzdeki son şeklini almıştır. Bu ilkeler, asıl ilkeler ve ona bağlı olan diğer ilkelerden oluşmaktadır⁸².

Bağımsızlığına Dair BM Temel Prensipleri. (cc) 1989 tarihli, Yargı Bağımsızlığına Dair Çalışmalar Konusunda BM Özel Raportörü L.V.Singhvi tarafından hazırlanan Bağımsız Adalet Üzerine Evrensel Bildiri Tasarısı (Singhvi Deklerasyonu) (dd) Ağustos 1997 tarihli, 6. Adalet Başkanları Konferansı tarafından kabul edilen, Lawasia Bölgesi Yargı Bağımsızlığı Prensipleriyle İlgili Beijing Beyanatu (ee) 1998 tarihli, Harare Prensiplerinin etkin bir şekilde uygulanmasını temin etmeye yönelik, insan hakları, hukuk devleti ve iyi yönetimin ilerletilmesi açısından, Yasama, Yürütme ve Yargı arasındaki ilişkileri iyi idare etmeye dair Latimer Cumhuriyet Rehberi. Bangolare Taslağı, • Haziran 2002 tarihli Avusturya Adalet Başkanları Konseyi tarafından yayınlanan Yargısal Davranışla İlgili Rehber, • Baltık ülkeleri hâkimlerine yönelik Davranış Kuralları Modeli, • Çin Halk Cumhuriyeti Hâkimlerine Yönelik Yargı Ahlakı Kodu ve • Makedonya Hâkimler Birliği Yargı Ahlakı Kodu gibi...

⁸⁰ Bkz. Bu tavsiye kararı hakkında: Editör: **Tiryaki M.**, Mahkemelerin Yönetimi ve Adaletin Kalitesi Semineri, Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara, tarihsiz s. 209 vd; **Erdoğan G.**, Medeni Yargıda Adil Yargılanma Hakkı, Ankara 2011 s. 216. Bkz. **Schilken E.**, (çev. **Deren-Yıldırım N.**), Medeni Yargılamada Hakimin Rolü (Derleyen: **Yıldırım K.**, İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku, İstanbul 2011 s. 39-60); **Yücel M. T.**, Türkiye’de Yargının Etkinliği, Ankara 2008 s.255 vd.

⁸¹ *2003/43 sayılı BM tarafından kabul edilen bu ilkelerin önsözünde şu hususlara yer verilmiştir:...* Bu prensipler, hâkimlere rehberlik edecek ve yargı etiğini düzenleyecek bir çerçeveyi yargıya temin edecek şekilde öngörülmüştür. Yine bu prensipler, yasama ve yürütme mensupları ile avukatların ve kamuoyunun, yargıya daha iyi destek olmalarına ve onu daha iyi anlamalarına yardımcı olacak şekilde tasarlanmıştır. Bu prensipler, hâkimlerin; yargı mesleği standartlarını takviye etmek üzere oluşturulan ve bizzat kendileri de bağımsız ve tarafsız olan uygun kurumlar karşısında, meslekî davranışlarından dolayı sorumlu olduklarını varsayar ve bu prensipler, hâkimleri bağlayıcı mevcut hukuk ve davranış kurallarını değiştirmeyi değil, onları tamamlamak niyetiyle öngörülmüştür.

⁸² Bangolar Yargı Etiği İlkeleri, Birleşmiş Milletler’in Şubat 2001 tarihinde Hindistan’ın Bangolar şehrinde gerçekleştirilen toplantıda taslak olarak kabul edilmiş, *BM İnsan Hakları Komisyonu’nun 23 Nisan 2003 tarihli oturumunda kabul edilmiştir.* Bu ilkeler belli aşamalardan geçerek bugünkü hale gelmiştir. Birleşmiş Milletler’in 2000 yılı Nisan ayında Viyana’da gerçekleştirilen ilk toplantısından sonra Şubat 2001 tarihinde Hindistan’ın Bangolar şehrinde gerçekleştirilen ikinci toplantıda, Yargısal Tutarlılığın Kuvvetlendirilmesi Hakkındaki Yargı Grubu tarafından taslak olarak kabul edilmiştir. 25-26 2002 Kasım tarihlerinde Lahey Barış Sarayında yapılan Adalet Başkanları Yuvarlak Masa Toplantısında, Yargısal Tutarlılığın Kuvvetlendirilmesi Hakkındaki Yargı Grubu tarafından ilk taslak gözden geçirilmiş ve taslak üzerinde anlaşma sağlanmıştır. Avrupa Konseyi’nin Avrupa Hakimleri Danışma Komitesi de bu ilkeleri, 13 Kasım 2000 tarihli oturumunda (ilkeler henüz BM tarafından onaylanmadan) Bakanlar Komitesi’ne bu konuda tavsiye kararı vaz’etmek üzere önermiştir. Bu ilkelerin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin adil yargılanma hakkına ilişkin kuralları ile paralellik gösterdiği hakkında bkz: **Erdoğan s.213.**

Bu ilkeler şunlardır: *Bağımsızlık, tarafsızlık, doğruluk ve tutarlık, dürüstlük, eşitlik, ehliyet ve liyakat*⁸³.

Bu ilkelerde, önce ilkedен genel olarak ne anlaşılması gerektiği ve hukuktaki faydaları ve hakime düşen ödev ve diğer bazı hususlar belirtilmektedir. Örneğin, *bağımsızlık*teki ilke şu şekildedir: “İlke: Yargı bağımsızlığı, hukuk devletinin ön şartı ve âdil yargılanmanın temel garantisidir. Bundan dolayı hâkim, hem bireysel hem de kurumsal yönleriyle yargı bağımsızlığını temsil ve muhâfaza etmelidir”.

Genel ilkedен sonra maddeler halinde, bağımsızlığın nasıl olması hususu farklı veçheleriyle uygulama başlığı ile maddeler halinde belirtilmektedir. Örneğin: “Hâkim, doğrudan ya da dolayısıyla her hangi bir sebeple ya da her hangi bir yerden gelen müdâhale, tehdit, baskı, teşvik ve tüm hâricî etkilerden uzak, hâkimin olayları değerlendirmesi temelinde, vicdânî hukuk anlayışı ile uyum içerisinde bağımsız olarak yargısal işlevini yerine getirmelidir”.

Bu ilkelere ve uygulamalara göre hakimin bağımsız olması için: Toplum ve davanın taraflarından bağımsız olmalıdır. Yasama, yürütme organlarının etkisinden fiilen ve görünüm olarak; tek başına karar vermesi gereken hallerde diğer hakimlerden bağımsız olmalıdır. Hakim, yargının kurum ve fiili bağımsızlığını devam ettirmesi ve bunu artırması için, yargı görevlerinin yerine getirilmesiyle ilgili koruma tedbirleri almalı ve artırmalıdır. Hakim, yargıya olan toplum güvenini çoğaltmak gayesiyle, yargı ahlakı ile ilgili yüksek davranışlar ortaya koymalı ve artırmalıdır.

Bağımsızlıkla ilgili olarak, maddeler halinde ilke ve uygulamadan ne anlaşılması gerektiği hususlarının benzeri; tarafsızlık, doğruluk ve tutarlık, dürüstlük, eşitlik, ehliyet ve liyakat vasıfları için de söz konusudur.

B.HÂKİMLERİN ROLÜ, ETKİNLİĞİ VE BAĞIMSIZLIĞI KONUSUNDA AVRUPA KONSEYİ ÜYE DEVLET BAKANLAR KOMİTESİ TAVSİYE KARARI

Bu tavsiye kararı; anayasa hukuku, ceza hukuku, özel hukuk, ticaret ve idare hukuku dahil yargı görevini yerine getiren tüm kişilere uygulanabilir niteliktedir. Bu tavsiye kararındaki ilkeler; hâkimlik kariyeri ve hâkimlerin

⁸³ Metnin ifadesi, aksine izin vermedikçe ya da gerektirmedikçe, ilkelerin anlatımında kullanılan kelimelerin anlamları şu şekildedir: “Mahkeme personeli”; katipler de dahil hâkimin personelini içerir. “Hâkim”; yargı yetkisini yerine getiren atanmış kişi anlamına gelir. “Hâkimin ailesi”; hâkimin eşini, oğlunu, kızını, damadını, gelinini ve evinde yaşamak kaydıyla çalıştırdığı kimseyi, yakın akrabalarını veya kendisine eşlik eden diğer kişileri kapsar. “Hâkimin eşi”; hâkimin aynı evde yaşayan eşini veya hangi cinsten olursa olsun hâkimle yakın bağ içinde olan diğer herhangi bir şahsı kapsar.

maaşları gibi sadece meslekten hâkimlere uygulanacağı yazılış şeklinden açıkça anlaşılan hallerin dışında, yargısal fonksiyon icra eden diğer kişilerle, meslekten olmayan hâkimlere de uygulanır.

Bu tavsiye kararında yer alan ilkeler şu şekildedir: Hâkimlerin bağımsızlığı genel ilkeleri; hakimlerin otoritesi, uygun çalışma şartları, birlikler adli sorumluluklar, görevlerin yerine getirilmesi ve disiplin cezasını gerektiren suçlar.

Bu genel ilkelerin muhtevasında, hakimin bağımsızlık ve tarafsızlık gibi bazı vasıflarını maddi ve manevi olarak koruyabilmesi için yapılması gereken hususlar maddeler halinde belirtilmiştir. Vasıflara aykırılık halinde, hakimin davadan geri alınması; hakime mahkemede başka bir adli görev verilmesi; geçici bir süre için ücret indirimi gibi ekonomik cezalar uygulanması; görevden uzaklaştırma gibi disiplin cezalarının verilmesi tavsiye edilmektedir.

C.BİRLEŞMİŞ MİLLETLER YARGI BAĞIMSIZLIĞININ TEMEL İLKELERİ⁸⁴

Bu temel ilkelere şu başlıkları görmek mümkündür: Yargı bağımsızlığı; hakimlerin ifade ve örgütlenme yükümlülüğü; hakimlerin nitelikleri, göreve seçilmeleri ve eğitimleri; hizmet şartları ve görev süreleri; mesleki gizlilik ve muafiyet; disiplin, görevden alınma ve göreve son verme. Bu

⁸⁴ Bu ilkeler: 1985 yılında Milano’da yapılan BM Yedinci Suçun Önlenmesi ve Suçluların Tedavisi Kongresi tarafından kabul edilmiş, 29 Kasım 1985 tarih ve 40/32 numaralı ve 13 Aralık 1985 tarihli ve 40/146 (450/146) numaralı kararlarla BM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Yani, Birleşmiş Milletler 7. Suç Sorunları Kongresinin, Milano’da yaptığı toplantıda, “Yargı Bağımsızlığının Temel İlkeleri” başlığı altında bir ilkelere dizisi kabul etmiştir. Söz konusu ilkelere, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 13 Aralık 1985 tarih ve 40/146 sayılı kararıyla onaylanmış ve Genel Kurul, üye devletleri milli mevzuatları ve uygulamalarında bu ilkelere uymaya ve Genel Sekreteri 5 yılda bir uygulama sonuçları hakkında rapor vermeye davet etmiştir. *Söz konusu Kongre şu kuralları kabul etmiştir:* Yargı bağımsızlığının temel ilkeleri Birleşmiş Milletler Şartının, adaletin ancak insan hakları ve temel hürriyetlerin ayırım gözetmeden uygulanmasının teşvik edilmesi maksadı ile işbirliği yapılarak muhafaza edilebileceği görüşünü teyit ettiği göz önüne alınarak, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde, özellikle kanun önünde eşitlik, masumluk karinesi ve kişinin kanunla kurulmuş, yetkili, bağımsız ve tarafsız bir mahkemede kamuya açık olarak adil bir şekilde yargılanma hakkına yer verildiğini tespit ederek, Yargının her ülkede bu ilkelere uygun olarak teşkilatlanması ve bunların tam olarak gerçekleştirilmesi için bütün çabaların gösterilmesi gerektiğine inanarak, Yargı görevinin ifasını düzenleyen kuralların, hâkimlerin bu ilkelere uygun davranmasını sağlama amacına yönelik olması gerektiğine işaret ederek, Hâkimlerin, vatandaşların hayatı, hürriyeti, hak ve görevleri ve malları hakkında nihai karar verme görevi ile yükümlü oldukları düşünülerek, Birleşmiş Milletler 6. Suç Sorunları Kongresinin 16 sayılı kararında, Suç Sorunları Komitesini, hâkim ve savcılarının bağımsızlığı, seçimi, meslekî eğitimi ve statüleri konusunda rehber kurallar hazırlamaya davet ettiğini not ederek, İlk önce hâkimlerin yargı sistemindeki rolleri, seçimleri ve eğitimi konularına önem verilmesi gerektiğini düşünerek, üye devletlere yardımcı olmak amacıyla bazı temel ilkeleri kabul etmiştir. Bu ilkelere, özellikle profesyonel hâkimler düşünülerek hazırlanmıştır. Ancak elverdikleri ölçüde meslekten olmayan hâkimler hakkında da uygulanabilir; ayrıca bu belge hakkında bkz: **Özen** s. 43 vd; **Erdoğan** s.217 vd.

temel ilkelerle ilgili hususlar, 20 madde olarak somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Bunlardan 7 maddesi, hakimlinin bağımsızlığına dairdir. Burada, bağımsızlığın nasıl sağlanabileceğine yönelik hükümler vardır. Hakimlerin, hukuk eğitimi almış, dürüst, ehliyetli kişiler arasından seçilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu metinlerin tamamından hakimde olması gereken vasıfları, bağımsızlık, dürüstlük, ehliyet, yeterlik, tecrübeli olmak, itibarlı olmak, tarafsızlık, nezaketli olmak şeklinde belirtmek mümkündür.

Ç.SAVCILAR İÇİN ETİK VE DAVRANIŞ BİÇİMLERİNE İLİŞKİN AVRUPA ESASLARI “BUDAPEŞTE İLKELERİ”

Bu ilkeler⁸⁵, savcılar yönünden ahlaki ve davranış şekillerine dair Avrupa esaslarını ihtiva etmektedir. Bu ilkelerin hazırlanmasında, birçok tavsiye kararı, ilkeler ve kurallar etkili olmuştur⁸⁶.

Bu ilkelerin Temel Görevler kısmındaki (bölümündeki) giriş ve ilkeler şu şekildedir:

Giriş kısmında, savcılarının ceza, idari ve özel hukuk konularında, adaletin tesisinde önemli bir görev üstlendikleri belirtilmiştir. Giriş kısmı, 7 maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerde, bir hukuk ihlalinin, cezai müeyyidesini gerektirdiği yerde; birey haklarının ve ceza adaleti sisteminin gerekli etkisini dikkate alarak, toplum adına ve kamu yararına hukukun uygulanmasını sağlayan kamu yetkilileri olduğu; savcılarının adalet sistemindeki görevleri; kabul edilen ilkelerin iç hukukta bağlayıcı değil, bir rehber olarak düşünülmesi gerektiği; tüm savcılarının için beklenen bir davranış şekli ve uygulama standardı olduğu gibi bazı hususlar vurgulanmıştır.

Temel görevler kısmında, savcılarının her zaman ve her durumda; ilgili milli ve milletlerarası hukuka uygun olarak görevlerini icra etmeleri; görevlerini adil, tarafsız, tutarlı ve süratli şekilde yerine getirmeleri; insan şerefi ve insan haklarına saygı duymaları, bu değerleri koruyup desteklemeleri gibi hususlara yer verilmiştir.

⁸⁵ Kısaca, Budapeşte İlkeleri, Savcılar İçin Avrupa Esasları, Savcılar Etik İlkeleri de denilebilir. Bu ilkeler: Macaristan Savcılığı İşbirliği ile Avrupa Konseyi Tarafından Düzenlenen 29-30 Mayıs 2005 tarihlerinde Budapeşte şehrinde Avrupa Savcıları Konferansı 6.Oturumundan sonra; 31 Mayıs 2005'de kabul edilmiştir. Bkz: Konferans Web Sayfası için: <http://www.coe.int/prosecutors>. İlkelerin Türkçe metni için ayrıca bkz.: <http://www.abgm.adalet.gov.tr>.

⁸⁶ Bu ilkeler, özellikle: İnsan Hakları ve Temel Hürriyetlerin Korunması İçin Avrupa Sözleşmesi'nden, Ceza Adaleti Sisteminde Savcılarının Rolüne İlişkin Rec (2000) 19 nolu Tavsiyeden, Kamu Görevlilerinin Davranış Tarzlarına İlişkin Rec (2000) 10 nolu tavsiyeden, Suçun Önlenmesine ve Suçlulara Yönelik Muamelelerle İlgili İlkelerin, Savcılarının Görevlerine Uyarlanmasına İlişkin 8. Birleşmiş Milletler Kongresinde kabul edilen ilkelerden, Milletlerarası kuruluşların özel ve kamu kuruluşlarına tavsiye ettiği veya uyarladığı ilgili diğer etik ve meslekî kurallardan, esinlenilerek hazırlanmıştır.

İlkelerin temel görevler, genel olarak mesleki hareket tarzları, ceza yargılaması çerçevesinde mesleki davranış ve özel davranış kısmından savcılarda olması gereken vasıfları şu şekilde belirtmek mümkündür: Milli ve milletlerarası mevzuata uygun davranmak⁸⁷, adaletli olmak⁸⁸, tarafsızlık⁸⁹, tutarlı olmak⁹⁰, kamu yararını gözetmek, toplum ve kişi menfaatleri arasında denge kurmak, itibar ve şereflerini muhafaza etmek, profesyonel davranışlar içinde olmak, dürüst ve özenli olmak, bağımsızlık⁹¹, cesur olmak, iltimas ve önyargıdan uzak durmak, mesleki gizliliği korumak, saygılı ve nezaketli olmak, yardımsever olmak, insan haklarına saygılı olmak gibi. Bu vasıflar örnek niteliğindedir. Savcılarla ilgili bu ilkelerden, başka vasıflara da ulaşmak mümkündür.

D.MİLLETLERARASI DİĞER METİNLER ve GENEL DEĞERLENDİRME

Yukarıda belirtilen metinler yanında, konuyla irtibatlı olabilecek, başka milletlerarası metinler de mevcuttur. Örneğin:

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 10.maddesine göre: Sanık, tam bir eşitlikle bağımsız ve tarafsız bir mahkemede, adil ve aleni olarak yargılanmalıdır⁹².

Kişisel (Medeni) ve Siyasal Haklar Milletlerarası Sözleşmesinin 14. maddesin de, her kişinin iddiasını bağımsız, tarafsız ve kanunla kurulmuş bir yargı önünde dinletmek hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Sözleşme m.14 hükmü uyarınca: Herkes mahkeme ve yargı önünde eşittir. Herkes, kanunla kurulmuş, yetkili, bağımsız, tarafsız bir mahkemece adil ve aleni olarak yargılanmalıdır. Sözleşmenin 9.maddesi uyarınca, makul sürede yargılanmadan,

⁸⁷ Mevzuat konusunda bilgili olmak denilebilir. Savcılar, hukukî ve sosyal gelişmeler hakkında, eğitim ve bilgi düzeylerini daima muhafaza etmelidir.

⁸⁸ Savcılar, tüm kişilerin adalet önünde eşitlik hakkına saygı duyarlar, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer düşünceler, cinsiyet tercihleri, milli veya sosyal köken, milli azınlık, mülkiyet, doğum, sağlık, özürllük veya herhangi bir diğer statü ile irtibat temelinde her hangi bir kişiye karşı ayrımcılıktan sakınmalıdır. Adil yargılama ve diğer ilkelere uygun hareket etmelidir. Masumiyet karinesi ilkesine saygı duymalıdır. Silahların eşitliği ilkesine riayet etmelidir. Objektif olmalıdır. Adaletin yararına davranmalıdır. Hukuka aykırı delillerden yararlanmamalıdır.

⁸⁹ Savcılar, şahsi veya belli bir kesimin menfaatlerinin, kamu ve medya baskısının etkisinde kalmamalıdır. Kendilerinin, ailelerinin veya iş ortaklarının şahsi, özel ve mali menfaati ile ilgili olan davalarda görev yapmaktan kaçınmalıdır.

⁹⁰ Savcılar, uygun diyalog ve ekip çalışmasını sağlayarak, tarafsız ve tutarlı olmaya ve öyle anlaşılmaya gayret göstermeleri gerekir.

⁹¹ Bağımsızlık, hukuk kuralları çerçevesinde bir bağımsızlıktır.

⁹² **Özden Y. G./Serim H. B.**, İnsan Haklarına ve Temel Özgürlüklerine İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Bu Sözleşmelere Yer Veren Anayasa Mahkemesi Kararları, Ankara 1997 s.3; **Özen** s.42-43. Bu bildirge 10 Aralık 1948'de BM Genel Kurulunca kabul ve ilan edilmiş, Türkiye Bildirgeyi 6.4.1949'da onaylamıştır (RG. 27.5.1949, no.7217) (**Özden/Serim** s.1).

kişi hürriyeti ve güvenliğinden, keyfi olarak tutulamama ve tutuklanamamadan söz etmektedir⁹³.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m.6'da ise, adil yargılanma hakkına dair hükümler bulunmaktadır⁹⁴. Bu sözleşmede, bağımsız ve tarafsız bir mahkemede yargılanma hakkına yer verilmiştir.

Birleşmiş Milletler Sözleşmesi m. 10 gereği, kişiler adil yargılanma hakkına sahiptir⁹⁵.

Milletlerarası metin örnekleri çoğaltmak mümkündür. Onlarca metin sayılabilir. İncelemenin muhtevasını genişletmemek düşüncesiyle, bu metinlerin tamamına yer verilmemiştir. Bu metinlerin tamamının incelenmesiyle hakimlerle ilgili başka vasıflara ulaşılabileceği ve vasıfların sınırlandırılmasının mümkün olmadığı söylenebilir. Evrensel Hakimler Şartı, Hakimlerin Statüsüne İlişkin Avrupa Şartı bu konuda sayılabilecek belli başlı belgelerdir⁹⁶.

Aşağıdaki genel değerlendirmeler, milletlerarası metinlere dairdir. Ülke hukukları, ilgili başlıklarda tahlil edilmiştir.

Milletlerarası metinlerin hazırlanmasında, konuyla ilgili ülke hukukları ve milletlerarası düzenlemeler örnek alınmıştır. Dünyada bir çok ülkede, hakimin vasıflarının ne olması gerektiği hususunda fikri olarak çok müzakereler yapılmış, çözümler üretilmeye çalışılmıştır.

Bangolar Yargı Etiği ilkelerinin tespitinde, Anglo-Sakson hukuku hakimleri ile Kara Avrupası hukuku hakimleri arasında temel ilkelere dair kayda değer bir uyum oluştuğu söylenebilir. *Bu ilkeler hazırlanırken; hangi ilkenin öncelikli olması gerektiği*, hakimlikle bağdaşması mümkün olmayan mesleklerin listesinin hazırlanmasının uygunluğu gibi bazı konular ilmi olarak tartışılmıştır⁹⁷.

⁹³ **Özden/Serim** s. 12-15; **Özen** s.43. BM Genel Kurulunca 16 Aralık 1966'da kabul edilip, 23 Mart 1976'da yürürlüğe girmiştir (**Özden/Serim** s.9).

⁹⁴ Sözleşme, 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzalanmış ve 3 Eylül 1953 gününde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşmeyi, 10.3.1954 günü, 6366 sayılı Kanunla (RG. 19.3.1954-8662), 18 Mayıs 1954 gününden geçerli olmak üzere onaylamıştır (**Özden/Serim** s.129).

⁹⁵ **Pekcanitez H.**, Medeni Yargıda Adil Yargılama (İzmir Barosu Dergisi 1997/2 s.35-55, s. 35-36).

⁹⁶ Bkz. Milletlerarası metinler için örneğin: Her Türlü Irk Ayrımcılığının Kaldırılması Hakkında Milletlerarası Sözleşme m. 5/a'da: Mahkemeler ve tüm öteki adalet dağıtan organlar önünde eşit muamele görme hakkı düzenlenmiştir. Bkz. Bu konudaki milletlerarası ve Avrupa belgeleri ve Anayasa Mahkemesi kararları hakkında: **Özden/Serim** s. 27 vd.

⁹⁷ *Belgenin düzeni ve ilkelerin sıralanışı bakımından birtakım anlaşmazlıklar da cereyan etmiştir.* Örnek olarak görüşmeler esnasında; sırasıyla Bağımsızlık, Tarafsızlık ve Tutarlılık; Dürüstlük ve Eşitlik'ten önce mi, yoksa sonra mı gelmeli hususuna dair tartışmalar olmuştur. Yine bir başka anlaşmazlık noktası olarak; hakimlikle bağdaşmayacak faaliyetlerin listesinin yapılmasının ne kadar yerinde olduğu sorgulanmıştır. Sayılan bu faaliyetlerden bazılarının, milletlerarası standart olarak

Bu ilkelere, Yüksek Mahkemelerin bazı kararlarında yer verilmiştir. Örneğin: Bangolar Yargı Etiği İlkeleri, Savcılarla ilgili Budapeşte İlkeleri, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından kabul edilmiş; Yargıtay Ceza Genel Kurulu da, bir kararında bu ilkelere uyulması gerektiğini: Hakimler ve savcılar kendilerine verilen görev ve tanınan yetkileri, iç hukuk kuralları ile evrensel anlamda kendilerini bağladığında tereddüt bulunmayan Bangolar Yargı Etiği İlkeleri ile Savcılar İçin Etik ve Davranış Biçimlerine İlişkin Avrupa Esasları "Budapeşte İlkeleri" kurallarına tabi olarak yerine getirmelidirler şeklinde belirtmiştir. Kararda, ilkede yer alan hususlara değinilmiş; bunlar, hakimlere yönelik meslek ahlakı standartlarını oluşturmak niyetiyle hazırlanmış ilkeler bütünüdür denilmiştir⁹⁸. Bu metinlere, ilgili kararlarda daha fazla yer verilmesi, evrensel hukuk kuralları yönüyle olumlu olacaktır.

Anayasa Mahkemesi, 24.5.1977 tarih ve 19/82 sayılı kararında: İnsan Hakları Evrensel Beyanamesine ve Avrupa Konseyi İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşmeye yer vermiştir⁹⁹.

Budapeşte İlkeleri, HSYK'ca kabul edilen metinlerdir¹⁰⁰. Bu nedenle, iç hukuk açısından hakimler ve savcılar, Anayasa ve kanunlarla kendisine verilen görev ve yetkileri, yazılı olan veya olmayan ancak evrensel anlamda hakim ve savcılar bağlayan ahlak kurallara uygun davranmalıdır. Aksi halde görevi ihmal veya kötüye kullanma suçunu oluşturabilir¹⁰¹.

Bangolar Yargı Etiği İlkeleri; bağımsızlık, tarafsızlık, dürüstlük, ehliyet ve liyakat (mesleğe yaraşırılık), eşitlik, doğruluk ve tutarlık olmak üzere 6 ilkeden ve her bir ilke ayrı başlık halinde alt ölçütlerden oluşmaktadır. Bu ilkeler, HSYK tarafından kabul edilmiştir¹⁰².

kabul edilebileceğini, fakat örneğin "politik aktivite"de bulunma hususunda ülkeden ülkeye farklılaşmalar olabileceği ifade edilmiştir. Zira bazı Avrupa ülkelerinde de, hakimlerin politik aktivite ile uğraşma serbestisi bulunmaktadır. Bu bilgiler ışığında kimi üyeler bu husus üzerinde bir konsensüs oluşmadığını ileri sürmüşlerdir. Konsensüs oluşması zor olan bir başka nokta ise, hakimlerin toplumsal önemi haiz hususlardaki ifade hürriyetlerinin kapsamı ve nötr olma gerekliliği olup, bunun da ülkelerin birbirinden farklılaşan iç hukukları gereği genel bir ilke oluşturamayacağı hakkındadır. Yine de hemfikir olunan görüş; hakimlerin tarafsız görünüşleri açısından tehlike oluşturacak veya bağımsızlıklarını tartışılır kılacak herhangi bir siyasi aktiviteden kaçınmaları yönünde olmuştur (Özkan İ. B., Uluslararası Yargı ve Savcı Etiği: [http:// www.umut.org.tr/User-Files/File/hukukengencileri2012.tambildiriler/12Ekim-II-1.i.o.pdf](http://www.umut.org.tr/User-Files/File/hukukengencileri2012.tambildiriler/12Ekim-II-1.i.o.pdf), s. 1-14, s.10-11:E. T: 18.11.2012).

⁹⁸ Bkz. CGK 20.11.2007, 5-83/244 sayılı kararı için: YKD 2008/6 s.1172-1191; Erdoğan s. 213-214. Bkz. Ayrıca: Yılmaz E., Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2012 s. 393-394.

⁹⁹ Bkz. Özden/Serim s. 513; Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi S. 15, s.383, 388-389, RG. 06.09.1977-16049.

¹⁰⁰ Budapeşte İlkeleri, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından 10.10.2006 gün ve 424 sayılı karar ile kabul edilmiştir.

¹⁰¹ Erdoğan s. 212-213.

¹⁰² Bu ilkeler, HSYK'nin 27.06.2006 tarih ve 353 sayılı kararı ile de kabul edilmiştir (Bkz. Özgül M., 6087 sayılı HSYK Kanunu Uyarınca Yeni Denetim Modeli (AD, 2012, 43, s.1-12;

Milletlerarası ilgili metinlerde, hakimin vasıfları bazen aynı konularda, bazen farklıdır. Aynı konuda olanların muhtevası da değişiktir. Bu ilkelere yer verilen vasıflardan bazıları aşağıdaki şekildedir:

Ahlaklı olmak vasfına vurgu yapılmaktadır. Örneğin: Bangolar Yargı Etiği ve Budapeşte İlkelerinde, ahlak önemlidir¹⁰³.

Hakimler gibi; savcılarının konumu da, ahlaki açıdan üstünde özel olarak durmayı gerektirir. Adalet Bakanlığı ile olan organik bağı ve yargılamanın bir başka unsuru olarak savcının konumu özelliğindedir. Hakim ahlakında olduğu gibi, milletlerarası yapılan çalışmalardan özellikle Budapeşte İlkeleri, savcı ahlakına ilişkin güçlü bir belge ortaya koymaktadır. Bu belge, savcılarının görevleri, mesleki ve özel davranışları üzerine kabul edilen ahlaki ilkelere işaret eder.

Bağımsızlık önemlidir. Bangolar Yargı Etiği İlkelerinden ilki, bağımsızlıktır. Budapeşte İlkeleri de bu ilkeyle ilgilidir. Hakimlerin Rolü, Etkinliği ve Bağımsızlığı Konusunda Avrupa Konseyi Üye Devlet Bakanlar Komitesi Tavsiye Kararında da, ilk sırada yer verilen bir ilkedir. B. M. Yargı Bağımsızlığının Temel İlkelerinde de aynı husus geçerlidir.

Yargı bağımsızlığını vurgulamak için Birleşmiş Milletler 1985 yılında “Yargı Bağımsızlığının Temel İlkeleri” başlıklı metni kabul etmiş, böylelikle doğrudan yahut dolaylı olarak, hangi kaynaktan ve hangi nedenle gelirse gelsin her türlü uygunsuz etkiden, ikna ve baskıdan uzak karar vermenin önemini işaret etmiştir.

Budapeşte İlkelerine göre savcılar: Görevlerini olayların değerlendirilmesi temelinde ve hukuka uygun ve herhangi uygunsuz etkiden bağımsız olarak icra ederler.

Tarafsızlık konusunda; Bangolar Yargı Etiği ve Budapeşte İlkelerinde hükümler vardır.

Bangolar Yargı etiği ilkeleri tarafsızlık başlığı içinde, hâkimin, yargılama aşamasında delil kâbilinden tartışılan olaylarla ilgili şahsi bir bilgiye sahip olması gerekir denilmektedir. Yine aynı ilke aynı başlık içinde: Hâkimin, davanın delilleri ile ilgili şahsi bilgisi çekilmeye yol açabilir. Davaya bakmaya

<http://www.yayin.adalet.gov.tr/dergi/43sayi/01-MECIT.pdf>: E. T. 17.11.2012 s.1-12 s. 2 dn. 8; Erdoğan s. 212).

¹⁰³ Bkz. <http://www.hsyk.gov.tr/duyurular/2012/eylul/yargi-etigi-sempozyuu.html>(E.T:28.09.2012). 15-16 Kasım 2012 tarihlerinde Ankara’da, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun ev sahipliğinde ve Avrupa Konseyi işbirliği ile Yargı Etiği Sempozyumu düzenlenmiştir (bkz: <http://www.hsyk.gov.tr/etkinlikler/yargi-etigi-yargi-etigi-sempozyumu/yargi-etigi-sempozyumu.html> : E. T. 13.01.2013).

devam edecek yeni bir mahkemenin kurulamaması halinde veya hiçbir şeyin yapılmamasının; durumun aciliyeti nedeniyle ciddi şekilde adaletsizliğe yol açacağı halde; hâkime, görevden el çektirmek gerekmez.

Bilgili olmak, ehliyet ve liyakat: Bangolar Yargı Etiği İlkeleri ehliyet ve liyakat üst başlığı, hakimin bilgili olması ile ilgilidir. Buna göre: Ehliyet ve liyakat, hakimlik makamının gerektirdiği performansın ön şartıdır. Yani, ehliyet ve liyakat; görevin uygun şartlarda ve bilgi birikimi çerçevesinde yerine getirilmesidir. Aynı ilkenin ehliyet ve liyakat üst başlığı uyarınca: Hâkim, hakimler için yargının kontrolünde yapılan eğitim ve diğer faaliyetleri takip ederek, yargı görevlerinin düzgün bir şekilde icrası için meslekî bilgisini, becerisini ve bireysel yeteneklerini sürdürmek ve artırmak için gerekli adımları atmalıdır. Yine, hâkim, milletlerarası sözleşmeleri ve insan hakları normlarını oluşturan diğer belgeleri kapsayan milletlerarası hukuk gelişmeleri hakkında kendisini sürekli güncellemelidir. Hakim milletlerarası sözleşmeler ve insan hakları kurallarındaki son güncel bilgilerle donanmalıdır. Bunun için güncel bilgileri takip etmesi gerekir. Hakim, milletlerarası sözleşmeler, insan hakları, adil yargılanma hakkı gibi bir davada öneme sahip konularda en son bilgilerin sahibi olmalıdır.

Ehliyet ve liyakat hakimlik için en önemli şartlardan biridir. Hakim için yargı görevleri, tüm diğer etkinliklerden önce gelmelidir. Hakim dosya inceleme ve karar verme gibi yargıya ait görevler yanında, bu görevleri layığıyla yerine getirebilmek için mesleki bilgisini, becerisini ve şahsi yeteneklerini artırmak amacıyla gerekli çalışmaları yapmalıdır. Yine hakim kararlarının doğru ve isabetli olabilmesini temin amacıyla milli ve milletlerarası gelişmeleri, mevzuatı ve insan hakları kurallarını yakından takip etmeli ve gelişmelerin gerisinde kalmamalıdır¹⁰⁴.

Budapeşte İlkelerinde, savcıların, hukukî ve sosyal gelişmeler hakkında, eğitim ve bilgi düzeylerini daima muhafaza etmeleri hususu vurgulanmıştır.

Dürüstlük: Bangolar Yargı Etiği ilkelerindeki başlıklarından biri de dürüstlüktür. Buna göre: Hâkim tarafından, hâkimlik mesleğinin icrası sırasında elde edilen gizli bilgiler, hâkimin yargısal göreviyle ilgili olmayan diğer amaçlar için hâkim tarafından da kullanılamaz ve ifşa edilemez.

Dürüstlük, hakimin tüm faaliyetlerinde geçerlidir. Hâkim, mesleğe yakışan görüntüler içerisinde olmalıdır. Bazı şahsi sınırlamalara katlanmalı, bunlara kendi iradesi ile ve hür bir şekilde uymalıdır. Hâkim, özellikle yargı

¹⁰⁴ Bağımsızlık, ehliyet ve liyakat konusunda önemli bir konu da, hakimlerin statüsü ve özlük haklarına ilişkindir (Anayasa m. 140, III).

mesleğinin şerefiyle uyumlu davranışlar sergilemelidir. Hâkim, kendi mahkemesinde hukuk mesleğini icra eden kişilerle olan şahsi ilişkilerinde, tarafsız olmalıdır. Hâkim, ailesiyle ilgili davalara bakmamalıdır. Hâkim, ikâmetgahını, hukuk mesleğini yerine getirenlerden birisi tarafından; müşterilerini veya bu kişinin diğer meslektaşlarını kabul yeri olmasına izin vermemelidir. Hâkim, yargı mesleğinin şerefini, yargının bağımsızlığını ve tarafsızlığını koruyarak; diğer vatandaşlar gibi, ifade, inanç ve dernek kurma ve toplanma hürriyetine sahiptir. Hakim, yanlış anlaşılmalardan kurtulmak için kendisi ve ailesi için düzenli olarak mal beyanında bulunmalıdır. Hâkim, meslekî davranışlarında veya vereceği yargı kararlarında, ailesi dahil hiçbir etkinin altında kalmamalıdır. Hâkim, hâkimlik mesleğinin itibarından; başta kendisi, ailesi ve diğer kişiler için her hangi bir özel menfaat sağlamamalıdır. Hakimlik mesleği dolayısıyla elde edilen gizli bilgiler, yargı görevi dışında başkaca amaçlar için söylenemez, yazılamaz.

Söz konusu ilkelere, dürüstlikle ilgili diğer hususlar şunlardır: Yargı görevlerini tam ve eksiksiz bir şekilde icra etmek kaydıyla, hâkim şu faaliyetlerde bulunabilir: Hukukla veya onunla bağlantılı konularda yazı yazabilir, konferans verebilir, ders verebilir, ilgili resmi bir organ önündeki kamuya açık bir oturuma katılabilir. Resmi bir organın veya başka bir idari komisyonun, komitenin veya danışma kurulunun üyesi olarak, hâkimin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkesine zarar vermeden hizmet verebilir. Bunlar dışında diğer etkinliklere, hakimlik makamının şerefini zedelememesi ve yargı görevlerinin yerine getirilmesine engel olmaması şartıyla katılabilir. Hâkimlik, avukatlık mesleği ile bağdaşmaz. Hâkim, hakimlerle ilgili derneklere katılabilir veya bir dernek kurabilir, menfaatlerini temsil eden diğer teşkilatlara katılabilir. Hâkim ve aile üyeleri; yargı görevleri ile ilgili olarak herhangi bir hediye, kredi, bağış gibi şeyler alamaz. Hâkim, mahkeme personeline veya nüfuzu, idaresi ve yetkisi tahtında kalan diğer kişilere, yargı görevleri ile ilgili olarak herhangi bir hediye, kredi, bağış gibi şeyler kabul etmeleri konusunda, izin veremez. İstisnai olarak, kamu oyununun bilgilendirilmesi ve hukuk çerçevesinde; hâkim, tarafgirlik görüntüsüne yol açmayacak veya yargı görevlerinin icrasında, hâkimi etkilemek amacıyla verildiği izlenimi oluşturmayacak hatıra türünden hediye, ödül veya benzeri şeyi alabilir.

Mesleki gizlilik, meslekte yükselme, özenli olma: BM Yargı Bağımsızlığının Temel İlkeleri, mesleki gizlilik ve muafiyet üst başlığı içindeki bir kurala göre: Hakimler, yaptıkları müzakereler ile aleni yargılama dışında görevleri sırasında edindikleri gizli bilgiler konusunda mesleki gizlilik kuralıyla bağlıdırlar ve bu tür konular hakkında tanıklık yapmaya zorlanamazlar. Yine bu ilkelere göre: Meslekte yükselme bulunduğu yerlerde hakimlerin yükselmeleri yeterlilik, dürüstlük ve deneyim gibi objektif nedenlere dayanır.

Hakimlerin Rolü, Etkinliği ve Bağımsızlığı Konusunda Avrupa Konseyi Üye Devlet Bakanlar Komitesi Tavsiye Kararında da, BM Yargı Bağımsızlığının temel ilkelerine benzeyen düzenlemeler vardır. Şöyle ki, hâkimlerin meslekî kariyerlerine ilişkin tüm kararlar objektif kriterlere dayanmalı, hâkimlerin seçimi ve kariyerleri; eğitiminin özellikleri, dürüstlük, yetenek ve etkinliklerini de gözeten liyakat esasına göre olmalıdır.

Budapeşte İlkelerine göre de: Savcılar, görevleri sırasında elde etmiş olduğu herhangi bir bilgiden, özel amaçları ve diğerlerinin menfaatlerine yardım etmek için yararlanmamalıdır. Savcılar, her zaman dürüstlük ve özenin yüksek standartlarını uygularlar. Savcılar, üçüncü kişilerden, teşvik, herhangi bir hediye, ödül, menfaat kabul etmemeli, dürüstlük, adillik ve tarafsızlığını tehlikeye sokabilecek herhangi bir görevi yürütmemelidirler. Savcılar azami özen içinde olmalıdırlar. Mağdur ve tanıklarla ilgili hususlarda savcı, gerekli özeni göstermeli, ikinci mağduriyetlerin doğmasına engel olmalıdır.

İfade, inanç, dernek kurma hürriyeti: Bangolar Yargı Etiği İlkelerine göre: İfade, inanç ve dernek vb. gibi faaliyetlerde bulunmak hakimler için de serbest olmakla birlikte; bu alanlardaki davranışlar bağımsızlık ve tarafsızlık açısından özenle ifa edilmelidir. Bu İlkeler uyarınca, bir bütün olarak hukukla ilgili herkes, etikle bağlı olmakla birlikte; hakim karar verme görevi nedeniyle daha özenli davranmalıdır.

İnsan haklarına saygılı olmak: Budapeşte İlkelerine göre: Savcılar, insan şerefi ve insan haklarına saygı duyar, bu değerleri korur ve desteklerler. Herhangi bir kişiye karşı, şüpheli veya diğer bir kişinin insan haklarının ağır ihlâlini oluşturan hukuka aykırı usullerle elde edilmiş olduğuna haklı olarak inanılan delillerden yararlanmayı reddederler. Savcılık etiği, insan şerefi ve insan hakları değeri çerçevesinde şekillenir.

Doğruluk ve tutarlık: Bangolar Yargı Etiği İlkelerinde, doğruluk ve tutarlığa, dürüstlük gibi diğer ilkeler yanında ayrıca yer verilmiştir.

Bangolar Yargı Etiği İlkelerinde, doğruluk ve tutarlık hususunda şunlara yer verilmiştir:

Doğruluk ve tutarlılık, yargı görevinin düzgün bir şekilde yerine getirilmesinde esastır. Hakim, doğru ve istikrarlı olarak mesleki faaliyetini her zaman düzgün bir şekilde yerine getirmelidir. İstikrarsız ve doğru olmayan tutum ve davranışlarda bulunmamalı, benzer konulardaki kararları farklı olmamalıdır. Davranış ve kararlarında, doğru bir çizgi ve istikrar içinde hareket etmelidir. Hâkim, meslekî davranışlarında, makul seviyedeki bir kişide herhangi bir yanlış anlaşılmaya neden olmayacak hal ve tavır içinde olmalıdır.

Hâkimin hal ve davranış biçimi, yargının doğruluğuna ve tutarlılığına ait inancı artırmalıdır. Adalet, gerçek ve görüntü olarak sağlanmalıdır.

Hakim doğru ve tutarlı olmalıdır. Yargı görevinin düzgün bir şekilde yerine getirilebilmesi için hakimin doğru ve tutarlı bir davranış tarzı içerisinde bulunması gerekmektedir. Hakim, meslek ve özel hayatında, doğruluk ve tutarlık içinde yaşamalı ve çevresinde kendisinin doğruluk ve tutarlığı düşüncesini artıracak bir kanaat uyandırmalıdır. Hakimin doğruluğu konusunda makul düşünen insanların terüddütleri var ise veya hakimin tutarlı olmadığı şeklinde bir kanaat oluşmuş ise, maddi anlamda adalet tecelli etse bile kamu vicdanında adaletin tecelli etmediği düşüncesi yaygınlaşacaktır. Bu sebeple hakim; olaylar karşısında her zaman doğru ve tutarlı bir çizgi izlemeli, mesleki davranışları şekli itibarıyla hiç kimsede sızlanmamaya yol açmamalıdır¹⁰⁵.

Eşitlik, Adalet: Eşitlik, adaletli olmak ile ilgilidir. Bangolar Yargı Etiğinde ayrı bir başlıkta ele alınmıştır. Eşitlik, adaletli olmanın gereğidir. Eşitlik ilkesini ayrı olarak değil; adaletli olmak ile birlikte ele almak gerekir.

II. SONUÇ

Hakimlerimiz, ideal bir insan ve hakim olmak ve mesleği son nefese kadar en iyi şekilde temsil edebilmek için azami gayreti göstermeli ve bu konudaki hedefleri hep yüksek tutmalıdır.

Hakimin vasıfları konusunda Hukukumuzda, yabancı hukukta ve milletlerarası bazı metinlerde hükümler vardır. Bu vasıflar ülke hukuklarında mevzuatta farklı yerlerde düzenlenmiştir. Mecelle, Azerbaycan, Bangolar Yargı Etiği İlkeleri, BM Yargı Bağımsızlığı Temel İlkeleri, Budapeşte İlkeleri gibi bazı ülke hukukları ve milletlerarası metinlerde hakimin vasıfları ayrıntılı ele alınmıştır.

Bu metinlerde, benzeri veya farklı konuları görmek mümkündür. Vasıfların muhtevaları da farklı olabilmektedir. Milletlerarası metinlerde vasıflar benzer veya farklı yönleriyle üst başlıklar ve buna bağlı başlıklardan oluşmuştur.

Hakimin vasıfları, milletlerarası metinlere veya her ülke hukukuna göre biraz farklılık arzetsede, nihai olarak aynı hususları hedeflediklerini söylemek mümkündür.

Birleşmiş Milletler düzeyinde, yargı bağımsızlığının temel ilkelerinin tespiti, hakimlik mesleğinin önemi ve hakimde bulunması gereken vasıflar açısından olumlu bir gelişmedir.

¹⁰⁵ **Okur İ.**, Hakim/Savcı Etiği ve Adaletin Kalitesi: Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Meslek Etiği Açısından Koymuş Olduğu Kriterler (Editör: Mehmet Tiryaki, Mahkemelerin Yönetimi ve Adaletin Kalitesi Semineri, Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara, tarihsiz, s.35-54, s.42).

Uygulamada, ilk dereceli mahkemelerin ve Yüksek mahkemelerin bazı kararlarında, milletlerarası metinlerden yararlandıkları görülmektedir. Bu, hukuk adına olumlu bir gelişmedir.

Mevzuatımızda, vasıflarla ilgili olarak belli bir yerde düzenleme yapılabilir. Belli bir kanunda, ayrı bir maddede, Mecelle m. 1792 benzeri bir düzenleme yararlı olabilir. Bu; hakimlere, ideal bir insan olma yolunda güzel hedefler verecek ve olumlu neticelere sebep olacaktır. Mevzuatta vasıflara dair bir düzenleme yanında; yargı ahlakı kurulu kurulabilir. Bu kurul vasıtasıyla, ideal hakimlerin sayısı artırılabilir.

Kutsal kitaplar, milletlerarası metinler ve bazı ülke hukukları çerçevesinde bir hakimde olması gereken bazı vasıfları şu şekilde tespit etmek mümkündür: Vicdan sahibi olmak, nezaketli olmak, ahlaklı olmak, bağımsızlık, tarafsızlık, bilgili olmak, dürüst olmak, özenli olmak, insan haklarına saygılı olmak, doğruluk ve tutarlılık, adaletle olmak.

Bu vasıflar, bir hakimde olması gerekenlerin en önemlileridir. Bunları sınırlandırmak ve hepsi bu kadardır demek mümkün değildir. Zamana göre, bu vasıflar farklı kavramlarla ifade edilebilir ve bunlara ilaveler olabilir. Örneğin, hak ve hakikatin tecellisi için cesur olmak, korkusuz olmak, makam, mevki beklentisi olmamak gibi.

Bu vasıflardan vicdanlı olmak, sıralamada ilk önce yer almalıdır. Çünkü, vicdan yalan söylemez, vicdan körelmemiş, azalmamış veya yok olmamışsa, daima doğrunun yanındadır. Vicdan konusunda dörtbinin üzerinde Yargıtay kararı vardır. Danıştay, Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin vicdan kavramına yer veren kararları da bulunmaktadır. Kararlarda, vicdandan ne anlaşılması üzerinde çok durulmadığını görülmektedir.

Vasıfların tespitinde, geçmiş ile içinde bulunduğumuz çağ arasında bağ kurmak yararlı olacaktır. Geçmişin doğrularından istifade etmek gerekir. Bu bakış açısı, geleceğe sağlam, sağlıklı ve kalıcı çözümler bırakabilmek için de faydalı gözükmektedir.

Bu tespitlerin; iyi bir hakim olmaya yeterli olup olmayacağı da tartışılabilir. Bir insanda olması gereken iyi vasıfların yazılı metinlerde olması yanında; eğitim yoluyla küçük yaştan başlaması, okullarda, ailede, ilgili diğer kurumlarda bunun devamı ve denetimi gerekir. İyi insan, maddi ve manevi ilimlerle donanmalıdır. Birine öncelik, diğerinin ihmali iyi vasıflara riayette aksaklığa neden olabilir. Kalp, vicdan (ruh) ve aklın ihtiyacı olan ilimler öğretilmelidir. İnsan aklıyla, kalbiyle, vicdanıyla bir bütün oluşturmaktadır. İyi insan, içiyle ve dışıyla birdir. Çelişkileri yoktur, güvenilirdir, kimseyi aldatmaz, dürüsttür, kötülüğe karşı hep iyilikle mukabelede bulunur.

İyi insanların çoğalması, iyi hakimlerin de artması ile doğru orantılı gözükmetedir. Fatih Sultan Mehmet'in, hakim karşısına suçlu olarak gelmesi ve aleyhine çıkan bir karar sebebiyle hakimi tebrik etmesi, adalet ve insanlık için ilginç bir tarihi örnektir. Bu sebeple, geçmişte bu kararı verebilen hakime ve Fatih Sultan Mehmet'e, küçük yaştan itibaren nasıl bir eğitim verildiğinin incelenmesi, iyi vasıflarla donanma adına çağımızdaki biz insanların bazı gerçeklere ulaşmasına sebep olabilir. Fatih Sultan Mehmet, küçüklüğünden itibaren, maddi ve manevi ilimlerin ışığında yetiştirilmiş ve birden fazla yabancı dil bilmektedir. Hukukçuların, maddi ilim olan hukuk bilgileri, hukuk sosyolojisi, adalet psikolojisi gibi ilimlerle birlikte; vicdan sahibi olma, dürüstlük, ahlak, adalet gibi manevi ilimlerde de, eğitim ve öğretime tabi tutulmaları yararlı olacaktır. Eğitim ve öğretim farklı kavramlardır, birlikte olmalıdır.